

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ**

ЯЦЕНКО ВАЛЕНТИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 330.341.1:331.102.2 (043.5)

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СТРУКТУРНО-
ІННОВАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ**

08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Київському національному університеті технологій та дизайну, м. Київ

Науковий консультант:	доктор економічних наук, професор Мягих Ірина Миколаївна, Київський національний університет технологій та дизайну, професорка кафедри підприємництва та бізнесу
Офіційні опоненти:	доктор економічних наук, професор Птащенко Олена Валеріївна, Західноукраїнський національний університет, професорка кафедри підприємництва і торгівлі
	доктор економічних наук, професор Дєліні Марина Миколаївна, Національний університет біоресурсів і природокористування України, професорка кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту
	доктор економічних наук, професор Батченко Людмила Вікторівна, Київський національний університет культури і мистецтв, професорка кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу

Захист відбудеться «16» травня 2024 року о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.102.05 Київського національного університету технологій та дизайну за адресою 01011, м. Київ, вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2 (конференц-зала КНУТД (1 корпус, к.1-0130).

Із дисертацією можна ознайомитись на офіційному сайті університету https://knutd.edu.ua/researchwork/academic_councils/vchena-rada-d-2610205/ та в науково-технічній бібліотеці Київського національного університету технологій та дизайну за адресою 01011, м. Київ, вул. Мала Шияновська (Немировича-Данченка), 2.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради

І.М. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність представленої теми дослідження визначається необхідністю вивчення важливих проблем, що виникають у контексті формування соціальної відповідальності у закладах вищої освіти, особливо в умовах сучасних структурних та інноваційних змін. Наше суспільство стає перед складними викликами, які потребують активного внеску закладів вищої освіти у вирішення соціальних проблем. Для досягнення сталого розвитку та створення громадянського суспільства, необхідно враховувати соціальні аспекти діяльності університетів та інших закладів вищої освіти.

Сучасні трансформації української системи вищої освіти, зумовлені структурними змінами, відкривають нові можливості для розвитку соціальної відповідальності у закладах вищої освіти. Зміни в підходах до освіти, реформування змісту навчання та виховання, активна взаємодія з суспільством та бізнесом – все це вимагає розробки нових теоретико-методологічних підходів до формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти. Систематичне вивчення цієї проблеми допоможе виявити особливості та фактори, які впливають на формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти, розробити ефективні підходи до її впровадження та визначити ключові принципи та критерії, що сприятимуть підвищенню якості освіти та забезпеченню взаємодії університетів з суспільством.

Окрім того, з урахуванням швидкості змін у суспільстві та на ринках, важливо провести аналіз існуючих практик та визначити можливі шляхи адаптації закладів вищої освіти до нових вимог і викликів. Подібний аналіз допоможе підвищити конкурентоспроможність закладів вищої освіти та забезпечить їхню активну участь у розвитку суспільства. Таким чином, дослідження теоретико-методологічних засад формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень є актуальним та має важливе значення для подальшого розвитку системи вищої освіти в Україні.

Соціальна відповідальність закладів вищої освіти під час війни з Росією та після її закінчення зазнає змін, виявляючи велику чутливість до потреб суспільства, доводить необхідність акценту на важливості відновлення та підтримки, а також адаптації освітніх стратегій до викликів інтеграції та відновлення соціального ландшафту.

Наукові твори видатних дослідників, як українських, так і закордонних, глибоко розглядають аспекти формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти. Вчені, такі як Белялов Т., Ганущак-Єфіменко Л., Гнатенко І., Грищенко І., Деліні М., Завадська А., Іванов Д., Каленюк І., Коваль І., Литвиненко О., Мягих І., Нікітін С., Орлова А., Павленко Ю., Птащенко О., Романов О., Савченко М., Тарасенко І., Устименко А., Федоров В., Харченко О., Цимбалюк О., Шевченко І. та інші, здійснили значний внесок у розвиток цієї сфери, розкриваючи нові аспекти впливу закладів вищої освіти на різноманітні сфери суспільного життя. Серед закордонних науковців, таких як Smith S., Johnson D., Williams E., Brown M., Miller J., Davis D., та інші, відзначається їхній внесок у розуміння теоретичних та практичних аспектів сприяння соціальній відповідальності у закладах вищої освіти під час структурних та інноваційних змін. Їхні дослідження підкреслюють важливість взаємодії університетів з різними верствами населення, сприяючи соціальній справедливості та національній безпеці, і надають практичні рекомендації для впровадження соціально відповідальних практик у навчальних контекстах. Варто відзначити, що закордонні дослідники, порівняно з українськими, акцентують більше уваги на практичній реалізації соціальної відповідальності, сприяючи суспільній справедливості та національній безпеці через взаємодію з вразливими групами населення.

В сучасних наукових дослідженнях відсутня єдина концепція формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти, яка враховувала б специфіку структурно-інноваційних перетворень. Це створює потребу в розробці теоретико-методологічних засад для розкриття цієї проблеми та надання практичних рекомендацій. Для вирішення цієї проблеми необхідно використовувати комплексний підхід, що включає аналіз теоретичних

концепцій, емпіричне дослідження та методичку порівняльного аналізу практик формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти, як в Україні, так і за кордоном. Застосування методів системного аналізу, експертних оцінок та опитувань може сприяти отриманню комплексного уявлення про проблему та розробці ефективних методичних підходів для формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень. Актуальність і наукова значимість даної проблеми обумовлюють вибір теми, постановку мети та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Ця робота прямо пов'язана з держбюджетними науково-дослідними темами "Формування інноваційних складових професійної культури фахівців в умовах педагогічного закладу вищої освіти" (реєстраційний номер 0123U104316), "Розвиток соціальності різних категорій осіб в умовах трансформаційних змін в українському соціумі" (реєстраційний номер 0123U104316) та "Модернізація педагогічної системи терціарної едукції в контексті підвищення якості професійної підготовки конкурентоспроможних фахівців і вдосконалення професіоналізму науково-педагогічних і педагогічних працівників" (реєстраційний номер 0120U105225). Автор вніс свій особистий внесок шляхом ретельного аналізу літератури, розробки теоретичних концепцій, проведення емпіричних досліджень та формулювання практичних рекомендацій, фокусуючись на соціальній відповідальності закладів вищої освіти перед вразливими верствами населення.

Мета і завдання дослідження: обґрунтування теоретико-методологічних засад, розробка методичних підходів і формулювання практичних рекомендацій з питань соціальної відповідальності закладів вищої освіти у контексті структурно-інноваційних перетворень.

Для досягнення поставленої мети в дисертації поставлено та вирішено наступні завдання:

- обґрунтувати теоретичну інтерпретацію варіативності формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти;
- дослідити інституціональні засади формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень;
- проаналізувати гносеологічну сутність становлення та формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в Україні;
- провести структурно-динамічний аналіз соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг;
- дослідити інституціональне та нормативно-правове забезпечення соціальної відповідальності вищої освіти;
- проаналізувати особливості моделювання співпраці у сфері соціально-відповідальної освіти України та закладів вищої освіти інших країн світу;
- обґрунтувати концептуальні засади соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг;
- запропонувати методологічні підходи до моделювання напрямків формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти;
- дослідити та запропонувати моделювання механізмів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень;
- запропонувати організаційні підходи, спрямовані на формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг у складних організаційних та ризикових умовах;
- дослідити мотиваційне забезпечення соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурних змін та запропонувати ефективні підходи до його зміцнення;
- проаналізувати переваги в процесах розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг і запропонувати рекомендації для підвищення їх ефективності.
- дослідити роль дуальної освіти як стратегічного напрямку розвитку соціальної

відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень і запропонувати практичні рекомендації для її впровадження;

- обґрунтувати концептуальні орієнтири якості дистанційного навчання як елементу формування соціально відповідальної діяльності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг;

- проаналізувати соціально-економічний вплив впровадження основних напрямів дистанційної освіти залежно від досягнутого рівня і запропонувати рекомендації щодо формування стратегії прогнозу розвитку.

Об'єктом дослідження є процес формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, методичні підходи та практичні рекомендації щодо формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень.

Методи дослідження. У дослідженні використовувався *графічний метод* для візуалізації взаємодій між елементами соціальної відповідальності закладів вищої освіти. *Систематизація та класифікація* дозволили упорядкувати аспекти теми. *Системний підхід* розглядав соціальну відповідальність як складну систему взаємодій. *Моделювання* створило уявні сценарії розвитку соціальної відповідальності. *Абстрагування та логічний аналіз* виділили суттєві аспекти. *Морфологічний аналіз* систематично розглядав різні варіанти розвитку. *Аналогії та екстраполяції* використовувались для порівняння та передбачення майбутніх тенденцій. *Експертний та розрахунково-аналітичний підхід* оцінювали ефективність та обґрунтовували рекомендації. *Економіко-математичний підхід* використовувався для кількісної оцінки економічних показників у контексті соціальної відповідальності, виявлення тенденцій та пріоритетних напрямів розвитку.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження включала наукові статті, книги, документи, статистичні дані, онлайн-ресурси та інші джерела, що стосуються теми, зокрема у сферах соціальної відповідальності, освіти, інновацій, управління та економіки.

Наукова новизна отриманих результатів. Наукове дослідження в сукупності обґрунтування теоретико-методологічних положень, методичних підходів та надання практичних рекомендацій щодо соціальної відповідальності закладів вищої освіти, що представляє собою важливу наукову проблему. Найбільш важливі результати дослідження, що містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

вперше:

- запропоновано теоретичну концепцію варіативності формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти, що базується на комплексному аналізі соціальних, економічних та культурних факторів і враховує різноманітні аспекти становлення цієї відповідальності, такі як етичні, екологічні, інклюзивні та інші;

- обґрунтовано інституційне підґрунтя формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти на основі трирівневої моделі інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності, яка містить наступні рівні: міжнародний рівень, національний рівень та університетський рівень, що стимулюватиме впровадженню механізмів соціальної відповідальності, сприяючи сталому розвитку, задоволенню потреб суспільства та розвитку громадської довіри;

- практичні рекомендації щодо моделювання співпраці у сфері соціально-відповідальної освіти України та закладів вищої освіти інших країн світу, зокрема шляхом залучення чотирьох різних сфер діяльності закладів вищої освіти: (1) дослідження, навчання; (2) управління; (3) екологічна та соціальна стійкість і (4) справедлива практика для забезпечення ефективного формування соціальної відповідальності;

- запропоновано нові стратегічні вектори управління соціальною відповідальністю закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень через розширення ролі дуальної та дистанційної освіти, шляхом впровадження моделі дворівневої підготовки кваліфікованого персоналу та визначення концептуальних орієнтирів якості дистанційного

навчання як елементу формування соціально-відповідальної діяльності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. Такий підхід сприятиме розширенню доступу до освіти та стимулюватиме до більш ефективного впровадження соціальних ініціатив в освітньому середовищі;

удосконалено:

- підхід до визначення соціально-економічної ефективності дистанційної освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень, який заснований на двосторонньому аналізі організаційно-технологічної та соціально-педагогічної складової дистанційної освіти а також застосуванні системи моніторингу фактичного рівня ефективності та відповідальності вищої дистанційної освіти, що дозволить оперативно реагувати на негативні зміни та своєчасно застосувати необхідні заходи, забезпечити більш точне визначення вартості соціальної відповідальності та розробити ефективніші стратегії інвестування в цей напрямок;

- методологічні підходи до моделювання напрямків формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти, шляхом використання системного підходу, що дозволяє комплексно оцінювати взаємозв'язок і взаємодію між різними аспектами соціальної відповідальності;

- мотиваційне забезпечення соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурних змін, як сукупності нових інструментів, що стимулюють впровадження соціально відповідальних практик у сучасному освітньому контексті, стимулюючих систем та нагород, партнерства зі стейкхолдерами та формування соціально відповідальних цілей і стратегій, які відповідають потребам суспільства;

- концептуальні орієнтири якості дистанційного навчання, що складаються з набору критеріїв та стандартів, які охоплюють різноманітні аспекти, такі як доступність та достовірність навчальних матеріалів, ефективність та інтерактивність навчання, підтримка студентів та викладачів, оцінка та зворотний зв'язок, а також технологічну та інфраструктурну підтримку, визначають мінімальні стандарти якості, які заклади вищої освіти мають дотримуватися для забезпечення ефективного та соціально відповідального навчального процесу на віддаленій основі;

- методи оцінки соціально-економічної ефективності впровадження основних напрямів розвитку дистанційної освіти були сформульовані рекомендації для досягнення оптимальних результатів, які спрямовані на покращення якості та соціальної відповідальності в сфері дистанційної освіти;

отримали подальший розвиток:

- підходи до визначення ключових показників соціальної відповідальності, розширено методика збору та аналізу даних, і інтегровані моделі оцінки соціального впливу закладів вищої освіти, це дозволило більш точно і комплексно оцінити рівень соціальної відповідальності закладів вищої освіти та розробити ефективніші стратегії розвитку в цьому напрямку;

- теоретичну інтерпретацію варіативності формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти, шляхом врахування сучасних тенденцій та концепцій соціальної відповідальності, які розширюють уявлення про роль і значення закладів вищої освіти у суспільстві;

- розуміння переваг, які можуть бути отримані в результаті розвитку соціальної відповідальності в закладах вищої освіти, що дозволяє запропонувати рекомендації щодо поліпшення стосунків зі спільнотою, збільшення привабливості для студентів і працівників, зміцнення партнерських взаємозв'язків з бізнесом та громадськістю, а також позитивного впливу на розвиток суспільства та покращенню позицій закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг;

- запропоновано систематизацію і класифікацію понять, пов'язаних із соціальною відповідальністю закладів вищої освіти, що дозволяє не лише уявити широкий спектр цих понять, але й розкрити їх взаємозв'язок та важливість у контексті формування соціальної відповідальності.

Практичне значення одержаних результатів Отримані результати дослідження, викладені в дисертації, конкретизують методологічні підходи, теоретичні висновки та практичні рекомендації щодо соціальної відповідальності закладів вищої освіти. Практичний внесок роботи, такий як впровадження гносеологічного підходу, дослідження мотиваційних факторів, поліпшення дистанційного навчання та інші ініціативи, вже отримали підтримку та застосовано в різних організаціях, включаючи громадські та освітні установи, що сприяє розвитку соціальної відповідальності. Громадська організація асоціація істориків "КЛЮ" (довідка №1 від 10.03.2023): впроваджено гносеологічний підхід до розуміння соціальної відповідальності у вищій освіті, що дозволяє звертатися до філософських та етичних аспектів цього поняття. Громадська організація "Український професійний розвиток" (довідка №1 від 18.04.2023): досліджено мотиваційні фактори соціальної відповідальності, дані яких можуть використовуватися для розробки програм та підходів, спрямованих на підвищення рівня соціальної відповідальності в організаціях та розвиток більш відповідальної корпоративної культури. Первомайський лицей №5 Первомайської міської ради Харківської обл. (довідка №4 від 09.09.2023): підтримано якість дистанційного навчання та удосконалено підхід до оцінки ефективності дистанційного навчання в умовах структурних змін, що може бути використано в освітніх закладах для поліпшення організації дистанційної освіти. Комунальний заклад "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради (довідка №1-12/499 від 08.08.2023): застосовано під час викладання дисципліни "Проектна та грантова діяльність", впроваджено методологічні підходи та рекомендації щодо формування соціальної відповідальності в освітньому процесі. Приватна школа «HONEY AKADEMY», дуальна освіта (довідка №5 від 27.07.2023): отримано подальший розвиток концептуальних орієнтирів якості дистанційного навчання, що може бути використано у закладах освіти для покращення дистанційного навчання та забезпечення якості навчального процесу. Первинна профспілкова організація Головного управління статистики у Харківській області (довідка №1 від 25.06.2023): застосовано структурно-динамічний аналіз соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг, що може бути використано для здійснення статистичного моніторингу та аналізу у сфері соціальної відповідальності. Отже, дисертація внесла практичний внесок у різні сфери та організації, сприяючи розумінню, розвитку та впровадженню соціальної відповідальності в освітній та громадській діяльності.

Особистий внесок здобувача. Дисертація представляє собою результат особистого внеску автора, який самостійно провів усі етапи дослідження, включаючи вибір теми, формулювання мети, розробку методології, а також збір та аналіз даних. Авторський підхід визначався застосуванням інноваційних методик та унікальних підходів, що дозволили отримати новаторські наукові результати та внести суттєвий внесок у відповідну галузь знань. Всі наукові висновки, викладені в дисертації, є результатом особистої праці автора. З усіх наукових праць, спільно опублікованих з іншими дослідниками, використано лише ті ідеї та положення, які були отримані особисто автором.

Апробація результатів дисертації. Отримані результати дослідження були представлені та випробувані на 13 наукових конференціях та конгресах, зокрема на VII міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Сучасні проблеми моделювання соціально-економічних систем» (Хмельницький – Харків, 2015); I міжвузівської науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми виховання патріотизму в сучасному українському суспільстві» (Хмельницький – Харків, 2015); Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 95-річчю КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, 2015); Науково-практичної конференції «Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної й освітньої сфер з різними суб'єктами сучасного соціуму» (Харків, 2016); XVII Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і доля нації» (Харків, 2016); Міжнародної науково-практичної конференції «М.С.Грушевський у формуванні української державності» (Харків, 2017); XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і доля нації» (Харків,

2017); XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація вищої освіти та проблеми управління якістю підготовки фахівців. Імплементация нових стандартів освіти присвячена 50-річчю заснування ХДУХТ» (Харків, 2017); Міжвузівської науково-практичної конференції «Українська національна революція 1917-1921 рр. Схід-Захід (До питання соборності України)» (Хмельницький – Харків, 2018); Міжвузівської науково-практичної конференції «Українська національна революція 1917-1921 рр. Схід-Захід (До питання соборності України)» (Хмельницький – Харків, 2018); Міжвузівського круглого столу «Регіональний вимір подій Української революції (1917-1921 рр.) Схід-Захід»: (м. Хмельницький, 2018); Міжвузівського круглого столу «Досвід і проблеми організації соціальної та життєвої практики учнів і студентів на засадах компетентнісного підходу до освіти (до 25-річчя Наукової школи педагогіки та психології життєтворчості)» (Запоріжжя, 2018); III Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектора безпеки і оборони: виклики сьогодення» (Винниця, 2023). У рамках цих заходів були представлені оновлені теоретико-методологічні підходи, нові стратегії для розв'язання практичних завдань та конкретні рекомендації для університетів, підприємств та інших зацікавлених сторін.

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційної роботи викладено в 39 наукових працях, серед яких 6 статей у журналах, які включені до наукометричних баз даних Scopus, Web of Science; 20 статей у наукових фахових виданнях, 13 публікацій у інших виданнях. Загальний обсяг наукових праць складає 19,9 друк. арк., з них особисто автору належать 17,8 друк. арк.

Обсяг та структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 352 сторінок. Матеріали дисертації проілюстровано 58 рисунком, 21 таблицями та містять 6 додатків. Список використаних джерел налічує 305 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, сформульовано мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, висвітлено наукову новизну та практичне значення роботи, відображено апробацію результатів та наведено практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти**» проведено наступні дослідження: здійснена теоретична інтерпретація варіативності формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти; досліджено інституціональні засади формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень; проведено аналіз гносеологічної сутності становлення та формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в Україні.

Аналізуючи еволюцію поглядів на роль соціальної відповідальності, визначено кілька ключових етапів: виникнення передумов для виникнення соціальної відповідальності; формування концепції соціальної відповідальності; розвиток та наростання соціальної відповідальності на основі традиційних підходів; еволюція соціальної відповідальності через призму стейкхолдерського підходу; досягнення ступеня зрілості соціальної відповідальності на основі принципів корпоративної соціальної чутливості в рамках сталого розвитку. Після докладного аналізу еволюції уявлень про роль соціальної відповідальності в суспільстві вдалося виокремити кілька ключових етапів цього процесу. По-перше, слід відзначити виникнення передумов, які визначали основні умови для зародження концепції соціальної відповідальності. Далі відбулася поява самої концепції, що стала своєрідним катализатором для подальших змін (рис. 1). На наступному етапі можна виділити формування та наростання соціальної відповідальності на основі традиційних підходів. Важливим визначником в цьому процесі була активна участь різних соціальних агентів у впровадженні цих підходів. Далі

відбулася еволюція соціальної відповідальності через призму стейкхолдерського підходу. Це сприяло більш активній взаємодії зацікавлених сторін та стало кроком у напрямку більш комплексного розгляду соціальної відповідальності. Останнім етапом можна визнати досягнення ступеня зрілості соціальної відповідальності, побудоване на принципах корпоративної соціальної чутливості в контексті сталого розвитку. Це відображає високий рівень свідомості та відповідальності, які домінують у соціально-економічному просторі.

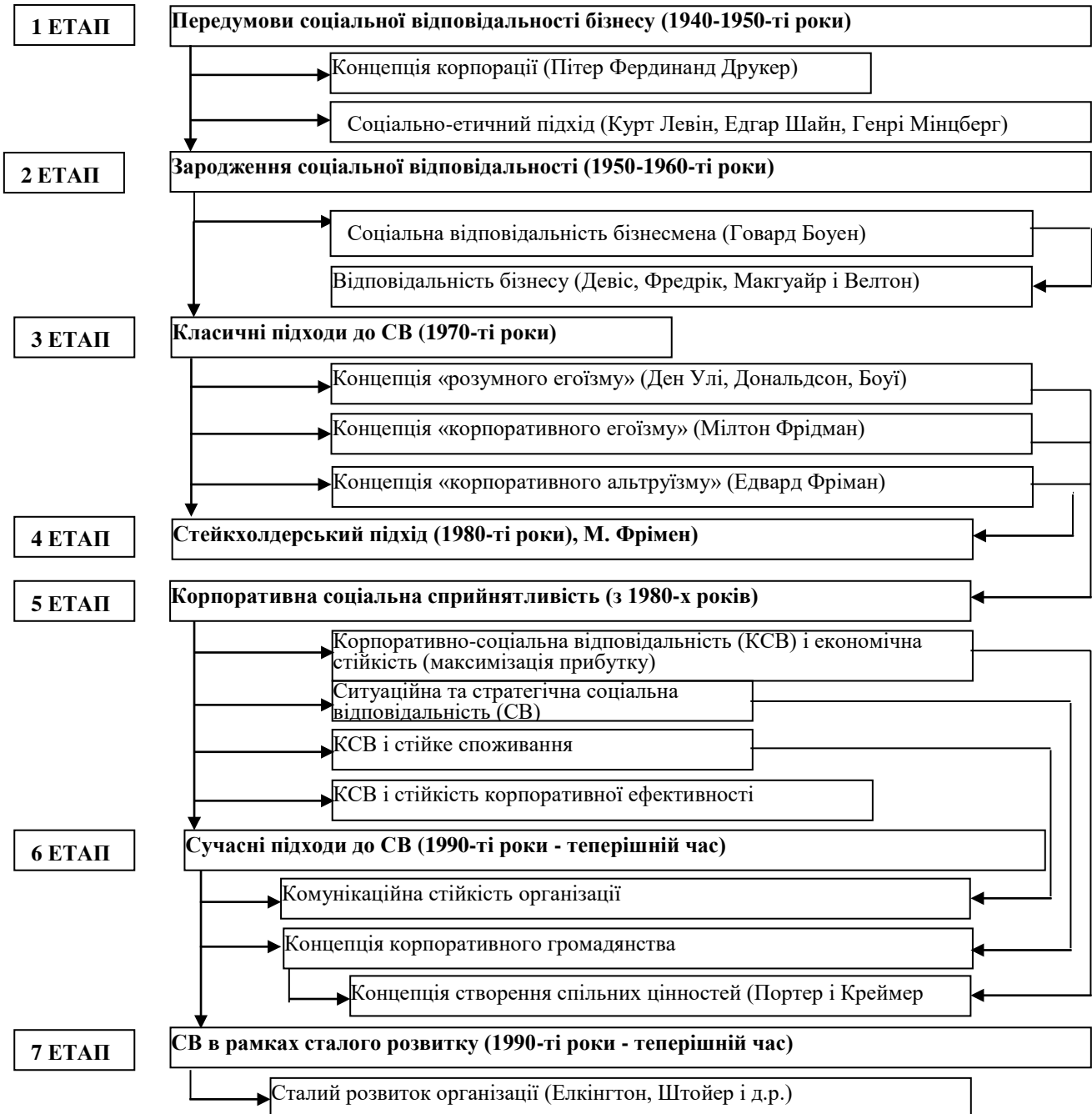

Рис. 1. Етапи розвитку соціальної відповідальності

Процес формування концепції соціальної відповідальності в Україні ще не завершений і продовжує активно розвиватися. Важливі аспекти на сьогодні включають корпоративне громадянство, установлення спільних цінностей, стратегічний підхід до соціальної відповідальності та підтримку концепції корпоративної стійкості. Становлення концепції соціальної відповідальності вимагає інституціоналізації цього підходу в суспільстві. Посилення соціальної відповідальності в закладах вищої освіти визначає ключовий напрямок для подальшого поширення цього підходу та переходу до нового етапу економічного мислення. Сучасні освітні послуги активно формують суспільство в справедливе, соціально рівне та перспективне для розвитку.

Зміст інституту соціальної відповідальності закладів вищої освіти розглядається як складова соціально-економічного інституту. Це представлено системою формальних та неформальних норм, які впливають на основну освітню діяльність, стратегічні рішення та взаємодію зі стейкхолдерами у питаннях якості та обсягу освітніх послуг. Інститут соціальної відповідальності має вагомий вплив на управлінські рішення та користується інституційними перевагами. З'ясовано загальні функції інституту соціальної відповідальності в закладах вищої освіти, такі як організуюча, інформаційна, обмежувальна, випереджаюча, координуюча, регулююча, інноваційна і стимулююча. Також визначені специфічні функції, такі як креативна, розширююча, аналітична, трипартистська, визначальна, екстернальна, комплементарна, адаптивна та позитивна функція. Обґрунтовано концепцію інституціоналізації соціальної відповідальності закладів вищої освіти, що визначається як процес формалізації соціально-економічних відносин, закріплення нових правил та стандартизованих моделей поведінки, спрямованих на стійкий соціально-економічний інститут. Проаналізовано ключові етапи та напрямки інституціоналізації соціальної відповідальності закладів вищої освіти в Україні, включаючи формалізацію, розширення області застосування інституту, утвердження стабільності та підвищення рівня інформованості. Аналіз генези розвитку системи соціальної відповідальності вищої освіти в Україні до набуття незалежності розкриває основні характеристики, визначені суспільно-політичним ладом та ідеологічною спрямованістю. Ці характеристики, такі як єдина система освіти, централізоване управління, обмежена інституційна автономія, домінування державних закладів, акцент на трудову спрямованість та політико-ідеологічний контроль, зазнали суттєвих змін у контексті політичних та соціокультурних трансформацій.

У другому розділі **«Передумови та інституціональне підґрунтя формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти»** проведено структурно-динамічне аналізування соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг; визначено інституціональні та нормативно-правові проблеми соціальної відповідальності вищої освіти; визначено особливості моделювання співпраці у сфері соціально-відповідальної освіти України та закладів вищої освіти інших країн світу.

Проведено структурно-динамічний аналіз соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг, використовуючи двофазне оцінювання. У першій фазі оцінювання визначено прогрес у досягненні цілей ЦСР 4 "якісна освіта" за індикаторами, такими як членство українських міст у Глобальній мережі міст ЮНЕСКО, рівень освіти та стаття населення, витрати на підготовку фахівця та витрати наукових дій закладів вищої освіти. У другій фазі оцінювання визначено прогрес у досягненні цілі "забезпечення права на освіту" за індикаторами, такими як доступність архітектур для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення, а також інформаційна доступність для цих груп населення в закладах вищої освіти. За результатами аналізу виявлено, що забезпечення архітектурної доступності закладів вищої освіти є недостатнім, особливо в частині гуртожитків, що належать цим закладам. Такий стан речей у сфері вищої освіти гальмує створення інклюзивного освітнього середовища, що є стратегічною метою "Забезпечення права на освіту". Забезпечення інформаційної доступності у більшості закладів вищої освіти України також виявляється проблематичним і потребує негайного вирішення. Ці проблеми пов'язані з недостатнім рівнем програмного забезпечення, яке забезпечує інформаційну доступність для осіб з особливими потребами, а також відсутністю адаптованих версій веб-сайтів для людей із порушенням зору. Важливо відзначити і недостатній рівень впровадження методів соціально-психологічної допомоги, відсутність педагогічного супроводу для студентів із особливими потребами, низький рівень наочно-практичних засобів навчання та відсутність навчальної літератури для студентів із особливими потребами. Розглянуто підхід до розуміння інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності вищої освіти. Зазначено, що основу для розвитку соціальної відповідальності вищої освіти становить Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, узгоджена з оперативними заходами для підтримки соціальної відповідальності закладів вищої освіти. На університетському рівні рекомендується реалізація політики сталого розвитку та соціальної відповідальності в ЗВО, плану реалізації соціальної та громадянської відповідальності та плану співпраці ЗВО з громадою та стейкхолдерами. На

рис. 2. систематизовано та структуровано основні «керівні правила», які враховують у своїй діяльності європейські заклади вищої освіти в аспекті розвитку власної соціальної відповідальності з метою розвитку та розширення європейського соціального виміру.

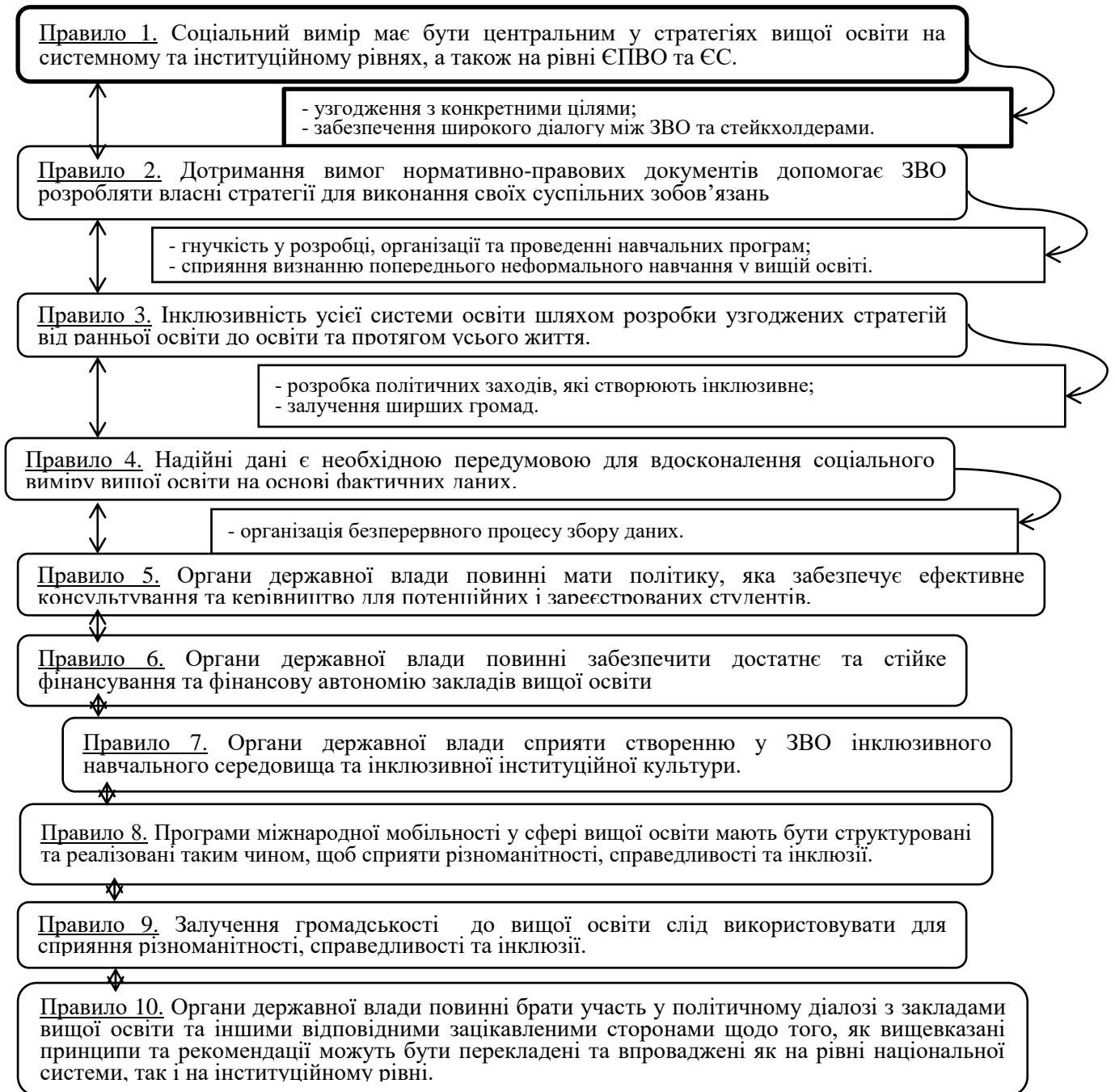

Рис. 2. Керівні правила ЕНЕА (Європейського простору вищої освіти)

Пропонована трирівневу модель інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності закладів вищої освіти в Україні. На міжнародному рівні враховані Празьке комюніке (2001 р.), Єреванське комюніке (2015 р.), Керівні принципи European Higher Education Area, Римське Комюніке (2020 р.), Стандарт із соціальної відповідальності ISO 26000 та міжнародна форма нефінансової звітності GRI. Національний рівень відображено в Принципах державної політики у сфері вищої освіти, Закону "Про вищу освіту", Закону "Про освіту", Указу Президента України №722/2019 "Про Цілі сталого розвитку України до 2030 року" та Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки (рис. 3).

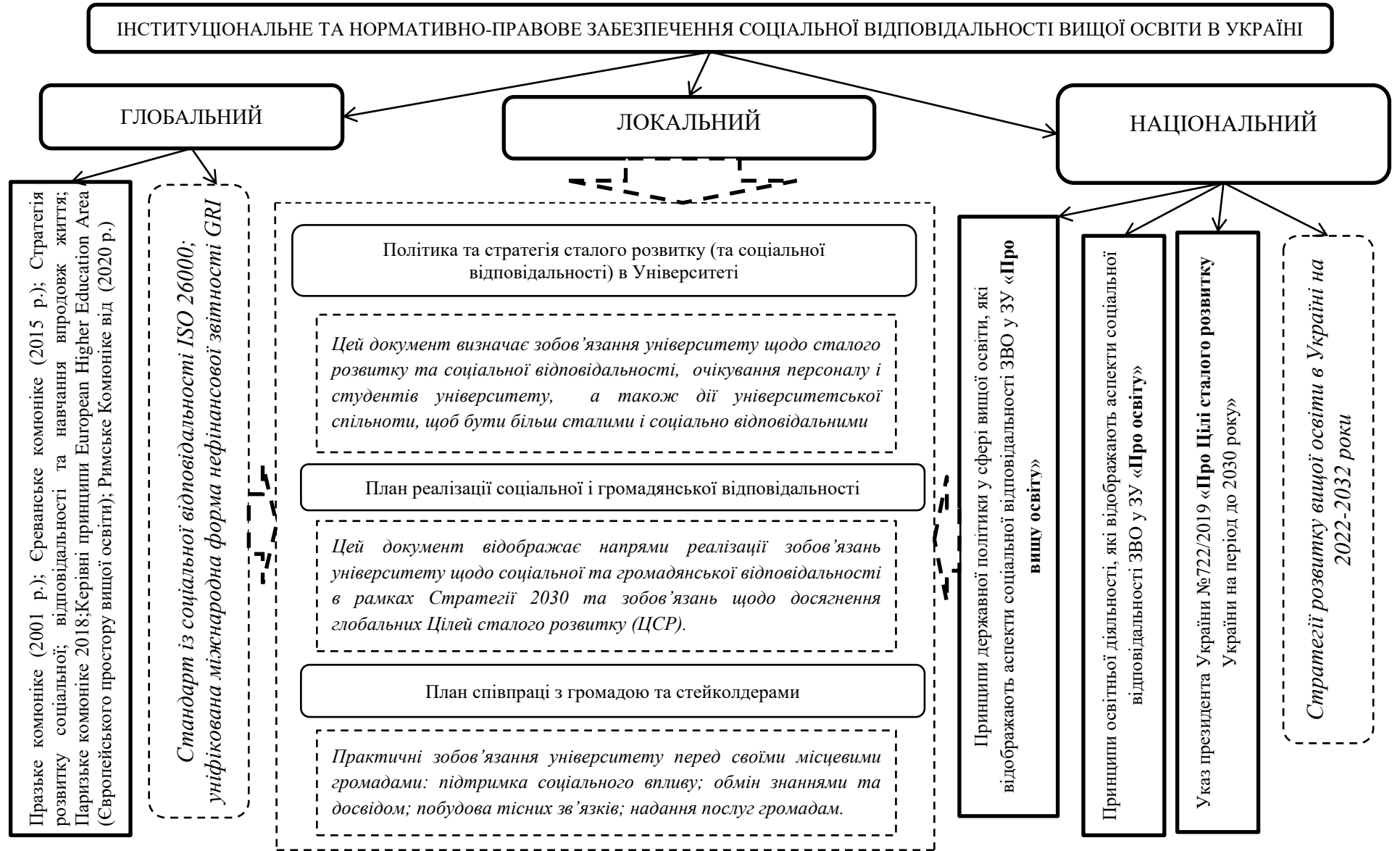

Рис. 3. Трирівнева модель інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності ЗВО в Україні

Аналіз інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності закладів вищої освіти в Україні свідчить про те, що розвиток соціального простору знаходиться на етапі формування та стратегічного планування. Головною причиною обмеженого втілення програм корпоративної соціальної відповідальності є недостатність ресурсів, що призводить до недостатнього виявлення соціальної відповідальності в закладах вищої освіти. Крім того, соціальна відповідальність та екологізація не є основними цінностями для багатьох ЗВО. Усвідомлення університетами їх соціальної місії залишається на низькому рівні через відсутність чітко сформованого механізму розвитку соціальної відповідальності на інституційному рівні. За нашим переконанням, соціальна відповідальність, яка є ключовим напрямком діяльності, повинна бути вбудована в стратегію розвитку закладів вищої освіти. Інституційна стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки повинна стати основою для формулювання місій закладів вищої освіти, що сприятиме досягненню синергії та матиме значний позитивний вплив на суспільство. Показниками оцінки реалізації соціальних місій закладів вищої освіти повинні бути стратегічні метрики за показниками сталості та соціальної відповідальності. Для розв'язання питання нестачі фінансування може бути використана грантова діяльність, яка забезпечить фінансування проєктів різного спрямування (охорона навколишнього середовища, створення додаткових робочих місць, проєкти інклюзивної освіти, підтримка внутрішньо-переміщених осіб та інші).

Запропоновано структурно-елементну характеристику складових моделі співпраці у сфері соціально-відповідальної освіти України та закладів вищої освіти інших країн світу. Ця модель ґрунтується на розумінні співпраці як практик, метою яких є популяризація та заохочення серед студентів та персоналу цінностей справедливості, рівності, демократії участі, соціальної відповідальності та сталого розвитку. З урахуванням такого розуміння та аналізу політики та практики КСВ в Європі, в моделі співпраці у сфері соціально-відповідальної освіти України та закладів вищої освіти інших країн світу виділяються чотири різні сфери діяльності закладах вищої освіти: (1) дослідження, навчання; (2) управління; (3) екологічна та соціальна стійкість і (4) справедлива практика (рис. 4).

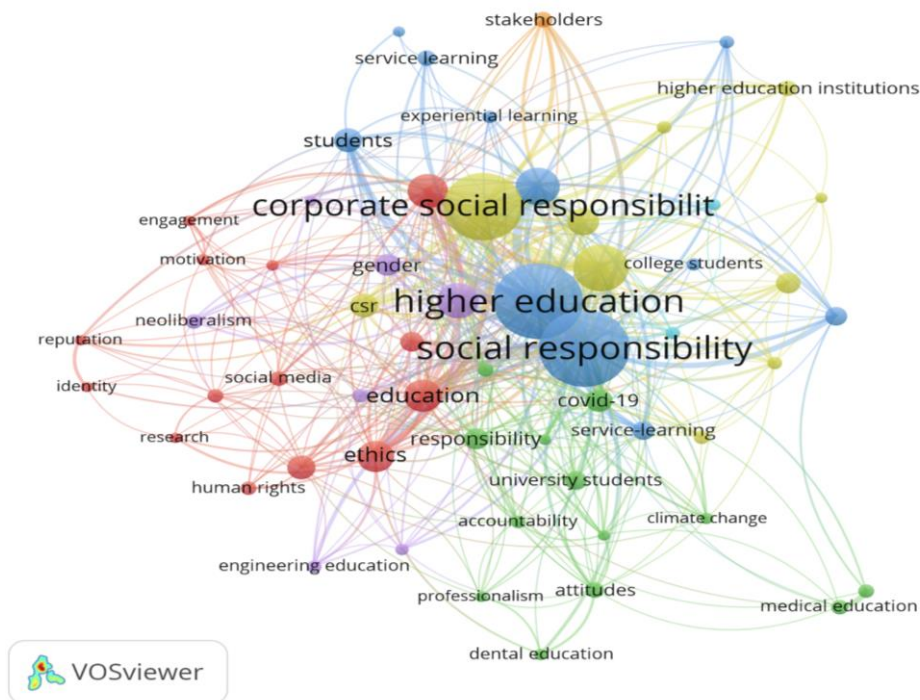

Рис. 4. Карта кластерів за співставленням ключових слів щодо соціальної відповідальності університету

Виявлено, що найбільш поширеною моделлю співпраці у сфері соціально-

відповідальної освіти України та закладів вищої освіти інших країн світу є програма Європейського Союзу "Erasmus+". Проведено аналіз можливостей та сучасного стану реалізації цієї програми. На основі кількісного бібліометричного аналізу публікацій у наукометричних базах Scopus та WoS, що стосуються соціальної відповідальності закладів вищої освіти та співпраці в цьому напрямку, були виявлені особливості моделювання співпраці в сфері соціально-відповідальної освіти. Окреслено кластери в межах соціальної відповідальності університету, які відображають різні напрямки співпраці: у сфері освіти, досліджень та навчання; формування елементів соціальної відповідальності; взаємодія з громадськістю; корпоративне управління; міжнародна співпраця в глобальному середовищі; підтримка підприємницького та інноваційного розвитку університету; взаємодія зі стейкхолдерами.

У третьому розділі **«Методологічні засади формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах трансформаційних змін»** обґрунтовано концептуальні засади соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг; запропоновано методологічні підходи до моделювання напрямків формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти; здійснено моделювання механізмів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень.

Концептуальні засади соціальної відповідальності закладів вищої освіти на освітньому ринку витікають із гармонійного поєднання принципів сталого розвитку, які можна використовувати в контексті університетської діяльності. Перший принцип, що ґрунтується на системності, сприяє ефективному виконанню функцій та завдань соціальної відповідальності у системі управління, задовольняючи потреби суспільства. Другий принцип, який базується на повазі до закону, гарантує відповідність міжнародним та національним правовим нормам, дотримання законів та нормативних актів. Третій принцип, що передбачає прийняття відповідальних рішень, сприяє відкритості усіх процесів закладу вищої освіти в галузі вищої освіти та його нефінансовій звітності. Четвертий принцип, який покликаний забезпечити партнерську взаємодію, визначає відповідальність перед усіма зацікавленими сторонами та забезпечує узгодженість взаємодії. П'ятий принцип, орієнтований на розвиток, гарантує відповідальність діяльності закладів вищої освіти у всіх сферах. Шостий принцип, який стосується забезпечення якості вищої освіти, забезпечує високу якість навчання для всіх користувачів. Сьомий принцип, що вбачає етичну поведінку, гарантує повагу, довіру, чесність, відкритість та справедливість. Восьмий принцип, що стосується екологічної поведінки, забезпечує шанобливе ставлення до навколишнього середовища та ефективне використання природних ресурсів (рис .5).

Розроблена концепція соціальної відповідальності закладу вищої освіти сприймається як система наукового мислення, що включає в себе набір правил, принципів та понять концептуальної тріади "соціальність – економічність – екологічність". Ця концепція спрямована на створення принципово нового виду відповідальності, яка проявляється у формуванні нових "смарт-якостей" діяльності, де синергія виявляється у виникненні нових можливостей у соціальній, економічній та екологічній сферах, утворюючи такі "зелені цифрові смарт-території" як полюси та локомотиви зростання. Архітектоніка концептуальних положень соціальної відповідальності закладів вищої освіти представляє собою сукупність семи гіпотез. Основна гіпотеза передбачає перехід від класичної 3D до екологоорієнтованої смарт 4D системи, що визначається створенням "зеленої" екосистеми. Інші гіпотези уточнюють сферу дії та напрямки впливу, що робить їх специфічними та деталізованими. Кожна гіпотеза визначається певним положенням, яке спрямоване на застосування основних положень концептуального синергізму. Вони визначають перехід від традиційного підходу до нового змісту та структури 4D системи, що включає інтелектуалізацію процесів, цифрову оптимізацію ресурсів та створення "зелених" екосистем.

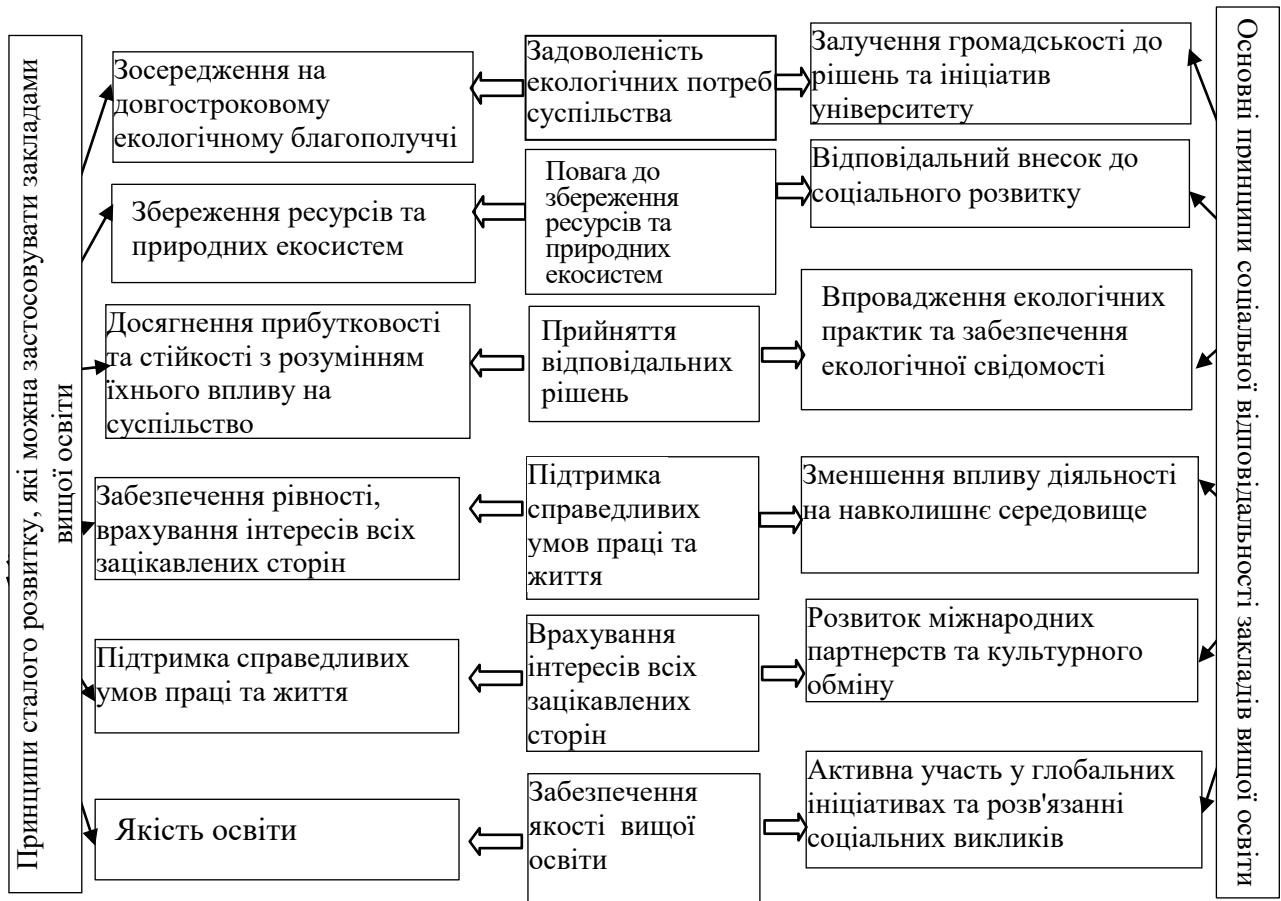

Рис. 5. Порівняльний аналіз принципів сталого розвитку та принципів соціальної відповідальності ЗВО

Методологічні підходи до моделювання формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти відображають взаємозв'язок цифрової культури, знань про цифрові технології та результативності ЗВО. Метод моделювання структурних рівнянь використовується для перевірки гіпотез та оцінки достовірності теоретичної конструкції, дозволяючи підтвердити відповідність теоретичних уявлень емпіричним даним. Моделювання механізмів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти умовах структурно-інноваційних перетворень включає специфікацію завдань процесу формування системи соціальної відповідальності на основі диджиталізації. Лінійно-функціональна та матрична організаційна структури забезпечують гнучкість та ефективність використання діяльності у контексті диджиталізації (рис. 6).

Запропонований механізм реалізації комплексного формування та розвитку системи соціальної відповідальності ЗВО на засадах диджиталізації ґрунтується на інтегративному підході управління. Цей механізм сприятиме удосконаленню системи забезпечення соціальної відповідальності ЗВО на якісно-методологічній основі, забезпечуватиме відповідність якості соціальної відповідальності ЗВО вимогам цифрової економіки та сприятиме розвитку наукових засад практичної діяльності в умовах структурно-інноваційних перетворень.

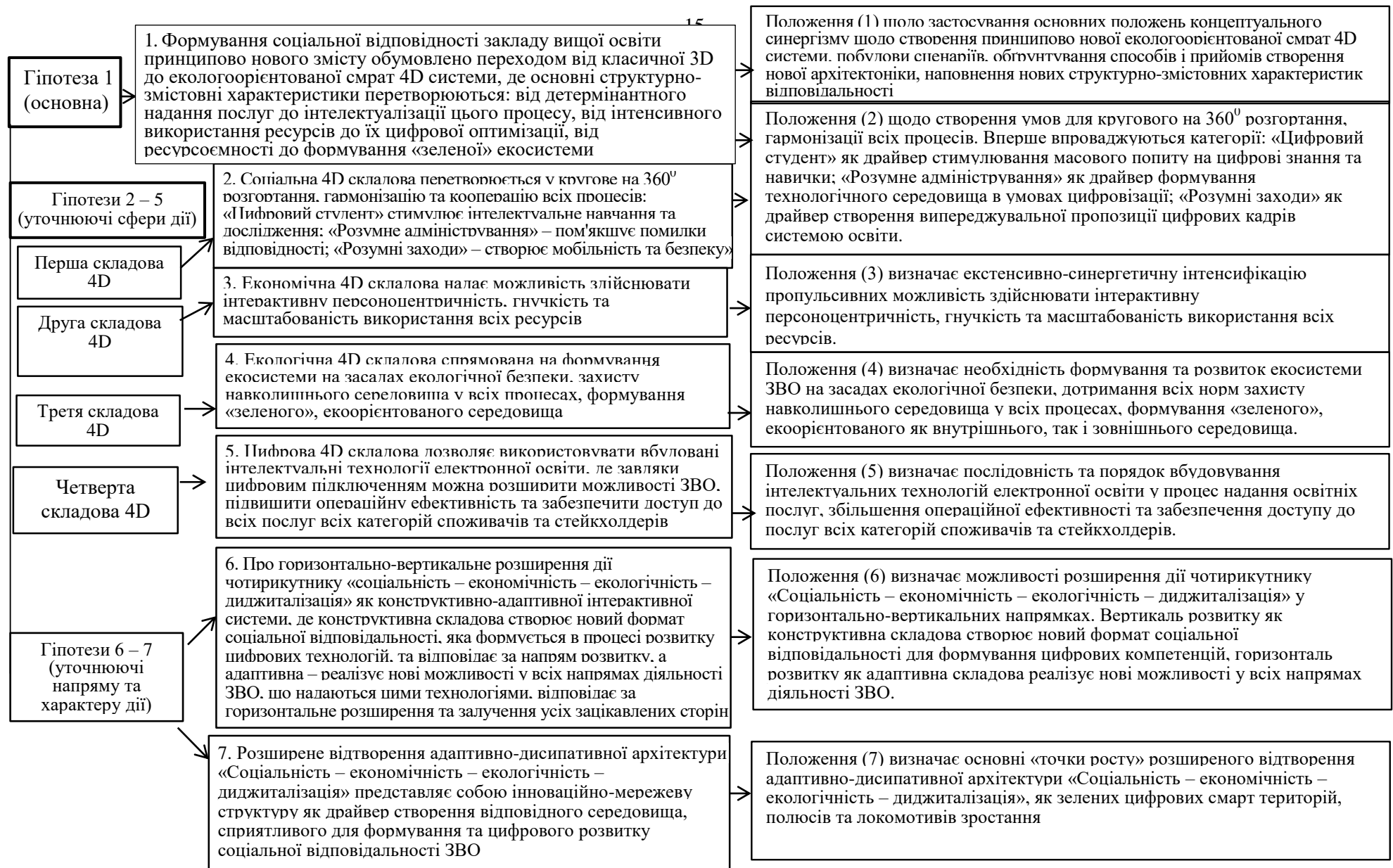

Рис. 6. Архітектура гіпотез і положень концептуального синергізму соціальної відповідальності закладів вищої освіти

Головною ідеєю, що виноситься на захист є обґрунтований автором концептуальний синергізм соціальної відповідальності закладу вищої освіти. Дана концептуальний синергізм представляє собою спосіб наукового мислення як системи поглядів, набору правил, принципів і понять концептуальної тріади цілепокладання «соціальність – економічність – екологічність» для формування принципово нового виду відповідальності, синергізм якої проявляється у появі нових смарт якостей діяльності, конструктивізм – у інтерактивних складових дорожньої карти інклюзивної мультикультурності, екологізація – у формуванні «зеленого», екоорієнтованого середовища.

У четвертому розділі «**Організаційно-методичні підходи до формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень**» розроблено організаційні підходи щодо формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг у складних організаційних та ризикових умовах; запропоновано мотиваційне забезпечення соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурних змін; проаналізовано переваги в процесах розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг.

Мета даного розділу полягала в створенні системи, що надає вищу освіту в умовах воєнного стану з фокусом на якості та соціальній відповідальності. Потенційні користувачі цього дослідження – студенти та викладачі українських ЗВО, розташованих на територіях з різним ступенем військової загрози. Оптимізація системи соціальної відповідальності покращить якість та надійність вищої освіти на 10%, а також визначить точки зростання і стабілізації не менше 15-20%. Враховуючи військовий стан в Україні, важкі умови надання освітніх послуг вимагають альтернативних підходів від закладів вищої освіти. Здійснений аналіз показав, що університетам слід вибирати альтернативні системи залежно від близькості до зон бойових дій.

Використовуючи дві розроблені моделі, досягнуто кластеризації якості та соціальної відповідальності послуг вищої освіти в умовах воєнного стану. Шість виділених кластерів відрізняються стандартом якості та безпеки/соціальної відповідальності послуг. Використання другої моделі дозволило оптимізувати систему надання освітніх послуг. На весні 2022 року методика була впроваджена в українських ЗВО, і моніторинг показав, що 32% з них здатні надавати вищу освіту на високому рівні, без необхідності евакуації через їхню близькість до кордонів Європейського Союзу (рис. 7 – 8).

Модель (М.1): Математичне моделювання кластеризації освітніх послуг за досягнутим рівнем соціальної відповідальності організаційних освітніх процесів в умовах воєнного стану

Крок М.1.1.
Факторний
аналіз
індикаторів
кластеризації
освітніх послуг

$$M1_{F_i} = \sum_{i=1}^m F_i$$

m – кількість ключових факторів організації надання освітніх послуг в умовах війни

$$F_i = \frac{1}{Expl.F_i} \times \sum (a_{ij} \times X_{ij})$$

$Expl.F_j$ – факторне навантаження i -го фактору; a_{ij} – величина індикатора X_{ij} ; X_{ij} – ij -й індикатор.

Крок М.1.2.
Кластерний
аналіз
індикаторів
соціальної
відповідальності
організації
освітніх послуг
за умов війни

Приведення індикаторів до безрозмірного вигляду для проведення кластерного аналізу:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{S_j}$$

Мінімізація середньоквадратичного відхилення від центру кластерів:

$$\min \left[\sum_{i=1}^k \sum_{x(j) \in S_i} \|x^{(j)} - \mu\|^2 \right]$$

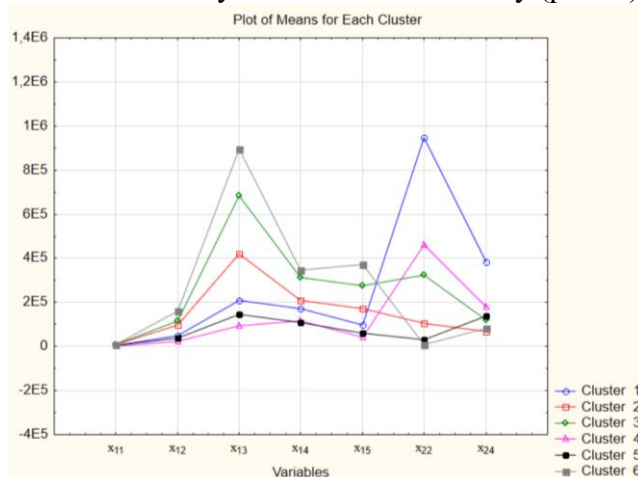
Рис. 7. Модель кластеризація освітніх послуг за досягнутим рівнем соціальної відповідальності освітніх процесів в умовах воєнного стану

Модель (М.2): Математичне моделювання оптимізації організації освітніх процесів університетів за умов воєнного стану

<p>Крок М.2.1. Ідентифікація факторів-активаторів рівня соціальної відповідальності організації освітніх послуг за умов війни</p>	<p>Дендограма будується на основі розрахунку</p> $\mu_i = \frac{1}{S} \sum_{x^{i'} \in S_i} x^{i'}$ <p>де перерахунок центрів кластерів: $\mu_i^{step t} = \mu_i^{step t+1}$ $step t$ – попередня ітерація, $step t+1$ – поточна ітерація</p>	
<p>Крок М.2.2. Побудова моделі оптимізації організації освітніх послуг за умов війни</p>	<p>Задача максимуму Цільова функція максимізації: $f_1(x) = x_1 + x_2 + \dots + x_n \rightarrow \max$ $a_{11}x_1 + a_{12}x_2 + \dots + a_{1n}x_n \leq 1$ $a_{21}x_1 + a_{22}x_2 + \dots + a_{2n}x_n \leq 1$ $a_{m1}x_1 + a_{m2}x_2 + \dots + a_{mn}x_n \leq 1$ $x_i \geq 0, (i = 1, 2, \dots, n)$</p>	<p>Задача мінімуму Цільова функція мінімізації: $f_2(y) = y_1 + y_2 + \dots + y_m \rightarrow \min$ $b_{11}y_1 + b_{12}y_2 + \dots + b_{m1}y_m \leq 1$ $b_{21}y_1 + b_{22}y_2 + \dots + b_{m2}y_m \leq 1$ $b_{1n}y_1 + b_{2n}y_2 + \dots + b_{mn}y_m \leq 1$ $y_j \geq 0, (j = 1, 2, \dots, m)$</p>
<p>Крок М.2.3. Побудова оптимальної системи організації освітніх послуг в умовах війни за допомогою матричного методу</p>	<p>У матриці осі ОХ – максимальна величина показника якості освітніх послуг, по осі ОУ – мінімальна величина показника витрат за організацію. Розмір показника кожного кластера:</p> $d_i = \exp[-\exp(-f_i)]$ <p>де f_i – стандартизоване значення сили впливу показника-активатора формування складової організації освітніх послуг за умов війни.</p>	

Рис. 8. Побудова оптимальної системи організації освітніх послуг за умов воєнного стану

Запропонований новий науково-практичний підхід до управління вищою освітою в умовах складної організаційної та ризикової ситуації передбачає послідовне використання двох моделей. Перша модель дозволяє кластеризувати послуги вищої освіти за рівнем соціальної відповідальності. Друга модель включає факторний та кластерний аналіз для ідентифікації драйверів та активаційних показників якості освіти в умовах ризику. Розроблені моделі вже були апробовані та перевірені на основі відкритих Інтернет-джерел, офіційних даних МОНУ та on-line опитування стейкхолдерів вищої освіти. Моделі, які були запропоновані, пройшли попередню апробацію, використовуючи відкриті та офіційні джерела, а також результати опитування стейкхолдерів через Google-таблиці. Результати рейтингу територій України показали рівень безпеки та якості вищої освіти в контексті соціальної відповідальності. Дендограма дозволила виділити активаційні показники та визначити основні драйвери якості та доступності освітніх послуг. Застосування цих моделей може допомогти ЗВО розробити стратегії для підвищення рівня соціальної та технічної відповідальності у наданні вищої освіти в умовах воєнного стану (рис. 9).

Рис. 9. Лістинг результатів кластерного аналізу освітніх послуг за рівнем соціальної відповідальності організації освітніх процесів в умовах воєнного стану

Застосування розробленої методології для ідентифікації драйверних показників, разом із побудовою матриці логістичних стратегій для виходу з кризових ситуацій, призведе до збільшення лояльності стейкхолдерів на 13%. Також буде досягнуто покращення якості та надійності освітніх послуг на 10%, і будуть визначені точки зростання і стабілізації, які не менше 15-20%. Кластеризація матеріально-технічного забезпечення освітніх послуг за рівнем соціальної відповідальності в умовах воєнного стану виявила 6 кластерів. Система надання послуг вищої освіти була оптимізована відповідно до рівня соціальної відповідальності ВНЗ в умовах воєнного стану за двома основними функціями: максимізацією якості та безпеки освітнього процесу та мінімізацією витрат на надання освітніх послуг. Для побудови матриці оптимізації системи організації освітніх послуг за умов війни з осі ОУ пропонується розміщувати індикатор-драйвер мінімізації витрат за організацію (рис. 10).

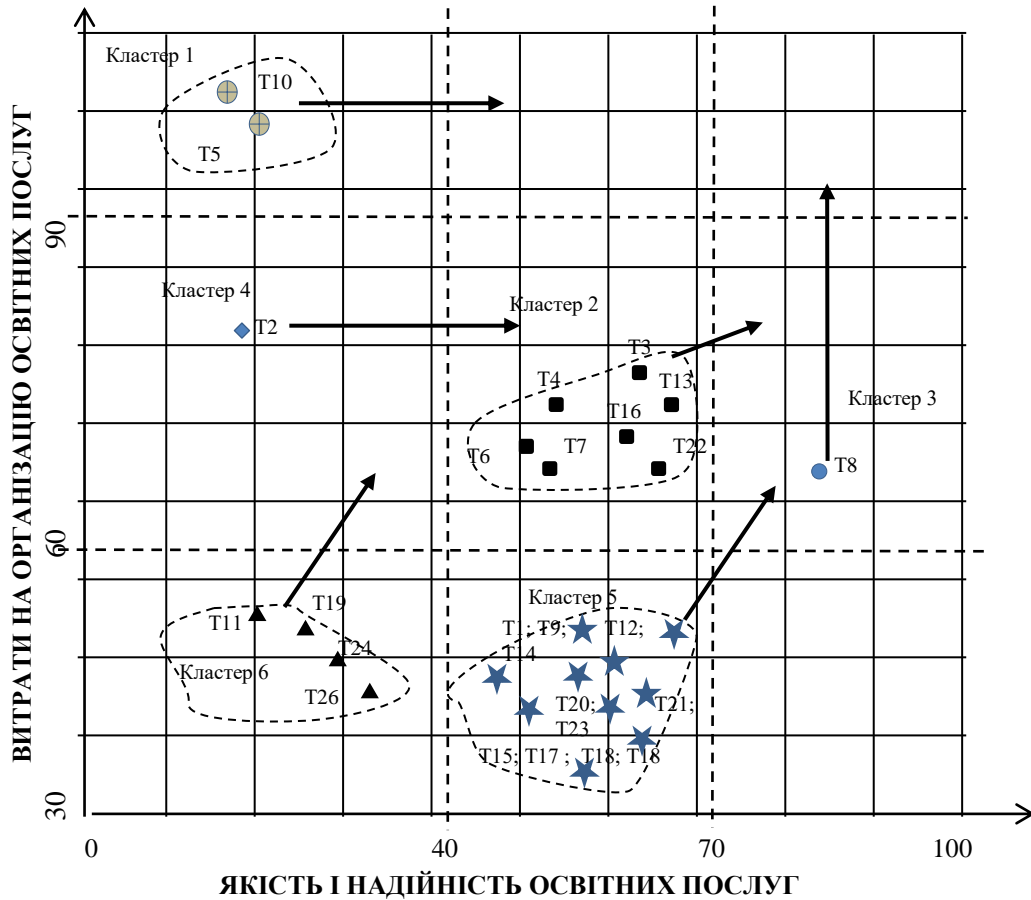

Рис. 10. Матриця забезпечення соціальної відповідальності освітніх стратегій щодо виходу з кризових ситуацій воєнного часу

В сучасному суспільстві вища освіта грає ключову роль у культурному, соціальному, економічному та політичному розвитку. Вона є важливим фактором для створення внутрішнього потенціалу, підтримки прав людини та сталого розвитку. На думку ЮНЕСКО, вища освіта повинна розглядатися як державна послуга, і хоча диверсифікація джерел фінансування є необхідною, державна підтримка залишається ключовою для виконання освітніх та соціальних місій. Уповільнення зростання та структурні зміни підвищили цінність освіти та її соціальну відповідальність. Гіпотеза дослідження вказує на те, що соціальна відповідальність, академічна свобода та автономія є ключовими чинниками підвищення попиту на вищу освіту. У цьому контексті закладам вищої освіти слід збалансувати ці чинники.

Дослідження контекстуалізації теорії соціальної відповідальності для академічних установ показало, що навчальна, правова, етична та філантропічна відповідальність повинні

бути основою формування соціальної відповідальності студентів. Гіпотеза щодо різниці у філантропічних обов'язках між студентами приватних та державних закладів не підтвердилася, особливо під час військової агресії. Участь у волонтерській діяльності зростає для студентів обох категорій закладів. Встановлено, що волонтерство стало більш активним під час воєнного конфлікту, що свідчить про зростання патріотизму серед українських студентів. Виявлено виклики, які стоять перед університетом щодо академічної свободи, інституційної автономії, державно-приватного партнерства та підприємництва. Зв'язок між освітою, інноваціями та кваліфікацією визначає соціальну відповідальність університетів. Використання переваг у розвитку соціальної відповідальності може підвищити конкурентоспроможність закладів вищої освіти. Результати досліджень підтверджують, що рівень розвитку соціальної відповідальності держави та університетів впливає на їхню конкурентоспроможність. Зокрема, стали очевидними закономірності становлення соціальної відповідальності закладів вищої освіти, хоча на деяких етапах цей процес може бути ще нестійким і не має чітких причинно-наслідкових зв'язків.

У п'ятому розділі «**Стратегічні вектори управління соціальною відповідальністю закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень**» здійснено забезпечення управління соціальною відповідальністю закладів вищої освіти на основі дуальної освіти; обґрунтовано концептуальні орієнтири якості дистанційного навчання як елементу формування соціально відповідальної діяльності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг; визначено соціально-економічна ефективність дистанційної освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень.

Забезпечення управління соціальною відповідальністю закладів вищої освіти через використання дуальної освіти є важливим та перспективним стратегічним напрямком, особливо в умовах структурно-інноваційних змін. Зміцнення партнерських відносин між навчальними закладами та підприємствами сприяє формуванню висококваліфікованого кадрового потенціалу, розвитку студентів та досягненню цілей сталого розвитку суспільства (рис. 11).

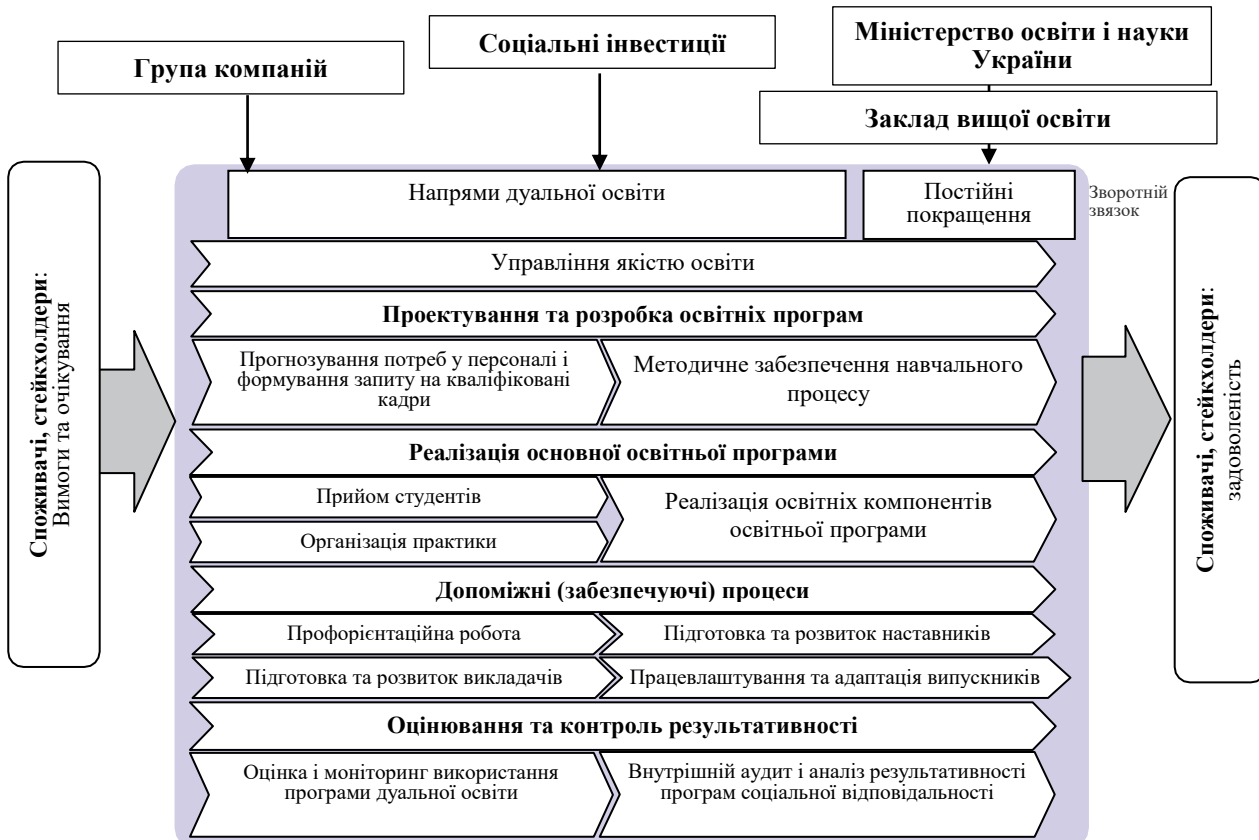

Рис. 11. Управління соціально відповідальною системою дуальної підготовки кваліфікованих кадрів в умовах кризових змін в Україні

Управління соціальною відповідальністю закладів вищої освіти за допомогою дуальної освіти може бути реалізовано за допомогою моделі дворівневої підготовки кваліфікованого персоналу, що базується на 11 ключових показниках. Згідно з факторним аналізом, 5 з цих показників впливають на рівень соціальної відповідальності дуальної освіти до початку воєнних дій, тоді як решта показників мають вплив після початку війни. Зокрема, забезпеченість прийому студентів та практика виробництва мають значущий вплив на рівень соціальної відповідальності, тоді як низький рівень наставництва негативно впливає на цей показник (рис. 12).

<p>Етап 1. Проектування та розробка освітніх програм</p>	<p>Забезпечення потреби в персоналі: $L_S = N_{ij}/N_i$, де N_{SFij} – потреба у і-й категорії персоналу, підготовленою j-ю дуальною освітньою програмою; N_i – у і-й категорії персоналу. Методичне забезпечення навчального процесу: $L_{MM} = N_{mm}/N_{usj}$, де N_{mr} – кількість методичних посібників; N_{us} – кількість користувачів j-ї освітньої програми (студенти, викладачі, наставники).</p>
<p>Етап 2. Реалізація основної освітньої програми</p>	<p>Прийом студентів: $L_R = N_{Rij}/N_i$, де N_{Rij} – кількість поданих заявок на навчання по j-й дуальній освітній програмі. Організація практики: $L_{IS} = N_{ISij}/N_{STij}$, де N_{ISij} – кількість поданих заявок на проходження практики по j-й дуальній освітній програмі; N_{STij} – кількість студентів, які беруть участь по j-й дуальній освітній програмі. Реалізація модулів освітньої програми: $L_{ME} = N_{MEij}/N_{STij}$, де N_{MEij} – кількість студентів, які успішно засвоїли модуль освітньої програми та склали іспит.</p>
<p>Етап 3. Допоміжні процеси</p>	<p>Профорієнтаційна робота: $L_{WG} = N_{Rij}/N_{AP}$, де N_{Rij} – кількість поданих заявок на навчання по j-й дуальній освітній програмі; N_{AP} – кількість професійно орієнтованих вступників. Підготовка та розвиток викладачів: $L_{TCH} = N_{STij}/N_{GRj}$, де N_{GRj} – кількість навчальних груп по j-й дуальній освітній програмі. Підготовка та розвиток наставників: $L_{GR} = N_{STij}/N_{GRj}$, де N_{STUTij} – кількість студентів, припадаючих на одного наставника. Працевлаштування та адаптація випускників: $L_{EMPL} = N_{STEMPLij}/N_{STij}$, де $N_{STEMPLij}$ – кількість студентів, які успішно працевлаштовані після закінчення програми.</p>
<p>Етап 4. Оцінювання та контроль результативності</p>	<p>Оцінювання та моніторинг використання програми дуальної освіти: $L_{EVA} = N_{STEMPLij} \times P_{ij}$, де P_{ij} – прибуток підприємства на одного співробітника. Внутрішній аудит та аналіз результативності програми соціальної відповідальності: $L_{SRP} = N_{STEMPLij} \times SB_{ij}$, де SB_{ij} – соціальні виплати на одного співробітника.</p>

Рис. 12. Етапи управління системою дуальної підготовки кваліфікованих кадрів в Україні

Схема інтеграції процесів показала, що поетапна реалізація практико-орієнтованої (дуальної) моделі підготовки кадрів залученням роботодавців і взаємодією з зацікавленими сторонами в контексті концептуального синергізму соціальної відповідальності дозволяє досягти стійких результатів у вигляді соціальних інвестицій від бізнесу і держави, а також забезпечення прозорості та звітності перед зацікавленими сторонами. Потреба у вдосконаленні інституційного середовища, а саме нормативного регулювання чи скасування певних вимог, виникає при інтеграції процесів виробництва та дуальної освіти для зниження адміністративних бар'єрів.

Аналіз еволюції дистанційного навчання та використання сучасних моделей, методів, інструментів і платформ свідчать про готовність вищої освіти до повного переходу до дистанційної форми роботи в умовах структурно-інноваційних змін. Результати дослідження вказують на три аспекти, які впливають на рівень соціально-економічної ефективності та

відповідальності дистанційної освіти: організаційно-технологічні, економічні та соціально-педагогічні (рис. 13).

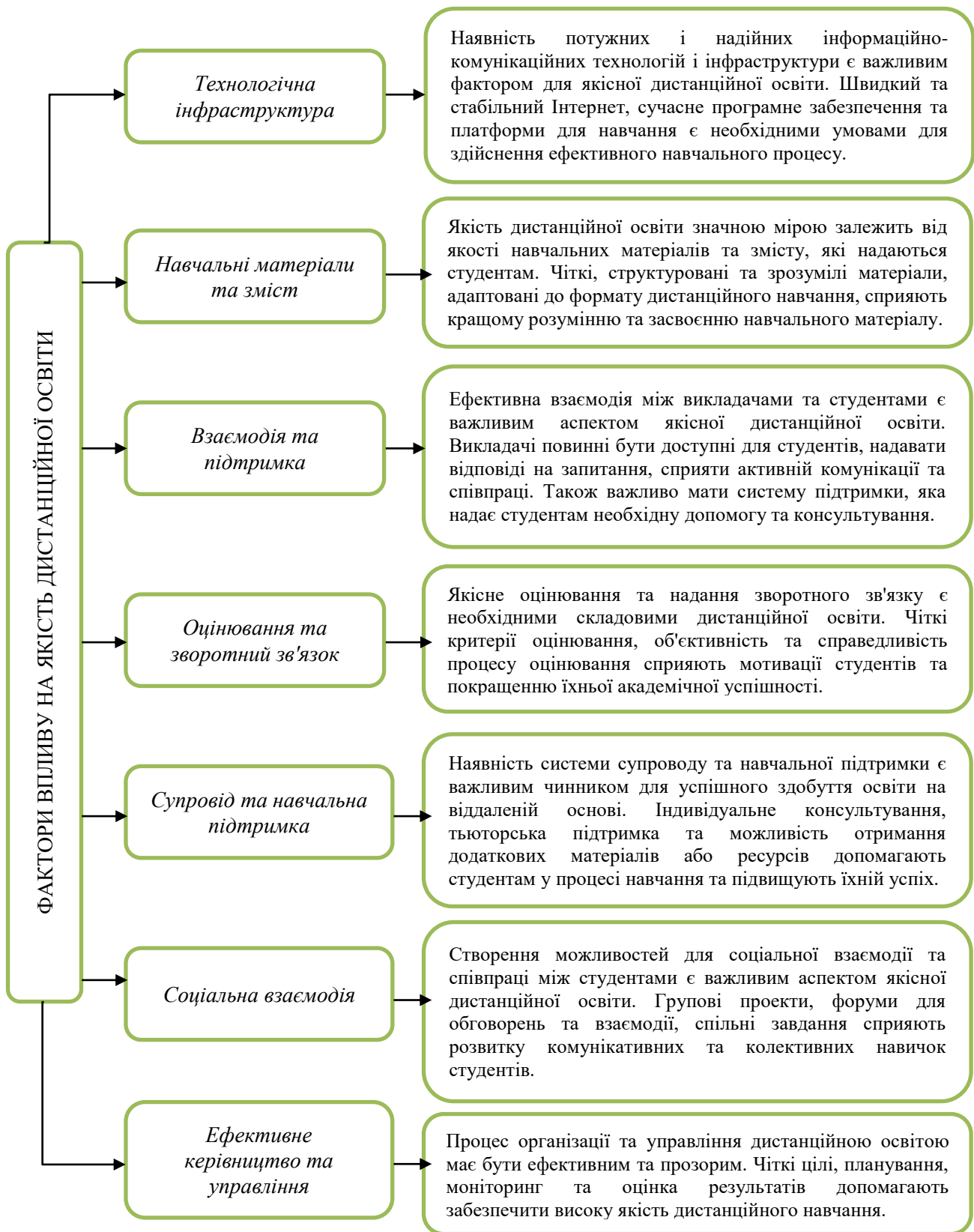

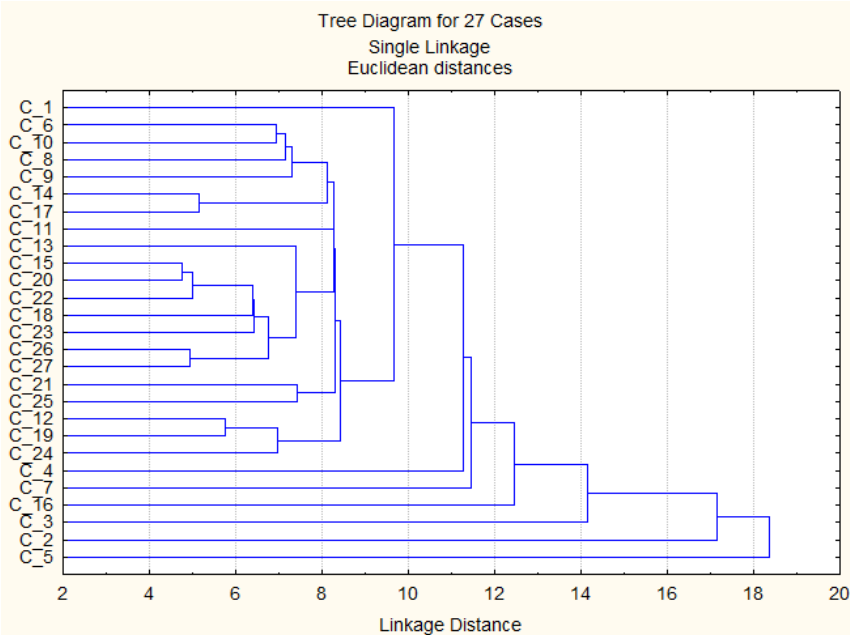
Рис. 13. Основні чинників, що впливають на якість дистанційної освіти

Концептуальні орієнтири якості дистанційного навчання визначають не лише стратегічне керівництво закладів вищої освіти, але й є ключовим чинником формування їхньої соціальної відповідальності на освітньому ринку. Якість дистанційного навчання має

значний вплив на студентів, їхні досягнення та рівень задоволеності, а також формує репутацію навчального закладу. Зокрема, ефективність навчання визначається як важливий аспект загальної якості. У цьому контексті, важливо, щоб заклади вищої освіти розробляли дистанційні курси, що сприяють активному залученню студентів, взаємодії та співпраці. Використання різноманітних педагогічних методів та технологій, таких як відеолекції, взаємодіючі платформи та інструменти для спільної роботи, сприяє не лише покращенню засвоєння матеріалу, але й залученню студентів до активної навчальної діяльності.

Досліджено соціально-економічну ефективність дистанційної освіти в умовах структурно-інноваційних трансформацій. Методика дослідження включала кілька етапів: 1) ідентифікація індикаторів, які впливають на соціально-економічну ефективність та відповідальність дистанційної освіти в закладах вищої освіти за допомогою факторного аналізу; 2) класифікація вивчених закладів вищої освіти за групами в залежності від рівня соціально-економічної ефективності та відповідальності дистанційного навчання на основі кластерного аналізу; 3) розрахунок комплексних показників з використанням таксономії для кожного кластера; 4) впровадження моніторингу для визначення необхідності коригувань у складових дистанційного навчання в закладах вищої освіти на основі дискримінантного аналізу. Результати кластерного аналізу виявили 4 категорії закладів вищої освіти, які відрізняються рівнем ефективності та відповідальності за дистанційне навчання та відображають проблеми, пов'язані з готовністю та результатами переходу до повної дистанційної форми навчання (рис. 14).

Рис. 14. Дендограма інтегральних показників рівня організаційно-технологічної та економічної ефективності / соціально-педагогічної ефективності та відповідальності дистанційної освіти ЗВО

Перша група проблем пов'язана з нестачею організаційно-технологічного забезпечення дистанційного навчання. Друга група проблем пов'язана з середнім або нижчим за середній організаційно-методичним забезпеченням та економічною ефективністю дистанційного навчання. Третя група проблем пов'язана з низьким рівнем соціально-педагогічної відповідальності та ефективності дистанційного навчання. У четвертому кластері рівень ефективності та соціальної відповідальності дистанційної освіти є на високому рівні. Використання дискримінантного аналізу служить інструментом для створення системи моніторингу фактичного рівня ефективності та відповідальності вищої дистанційної освіти та вчасного реагування на негативні зміни.

Дискримінантний аналіз дозволяє здійснити моніторинг необхідності корекції складових дистанційної освіти у ЗВО. У разі погіршення ситуації необхідно вживати

відповідні заходи. Результати дискримінантного аналізу представлені в таблиці 1.

Таблиця 1.

Результати дискримінантного аналізу. Моніторинг зміни рівня організаційно-технологічної та економічної ефективності / соціально-педагогічної ефективності і відповідальності дистанційної освіти ЗВО в умовах структурно-інноваційних перетворень

Дискримінантна функція зміни рівня ефективності / відповідальності <i>i</i>-го кластеру	Умови приналежності ЗВО <i>i</i>-му кластеру	Рекомендовані методи корегування організаційно-технологічної та економічної ефективності / соціально-педагогічної ефективності і відповідальності дистанційної освіти ЗВО в умовах структурно-інноваційних перетворень
$Int_1 = 0,161 + 0,64x_2 - 0,65x_3 + 0,98x_4 - 0,16x_5 - 0,51x_6 - 0,11x_7 - 0,06x_8 - 0,86x_9 + 0,65x_{10} + 0,86x_{11}$	$Int_1 = \max$	Підтримка досягнутого рівня організаційно-технологічної та економічної ефективності; використання активних заходів для підвищення рівня соціальної відповідальності та мотивації викладачів.
$Int_2 = 0,311 + 0,83x_2 - 0,61x_3 + 0,99x_4 - 0,19x_5 - 0,41x_6 - 0,19x_7 - 0,06x_8 - 0,66x_9 + 0,81x_{10} + 0,83x_{11}$	$Int_2 = \max$	Підтримка та підвищення досягнутого рівня організаційно-технологічної та економічної ефективності; соціальної відповідальності та мотивації викладачів.
$Int_3 = 0,418 - 0,69x_2 + 0,86x_3 - 0,59x_4 + 1,01x_5 - 0,16x_6 - 0,40x_7 - 0,16x_8 - 0,05x_9 + 0,88x_{10} + 0,88x_{11}$	$Int_3 = \max$	Розробка програми для підвищення організаційно-технологічної, економічної ефективності, соціально-педагогічної ефективності та відповідальності.
$Int_4 = 0,555 - 0,59x_2 + 0,49x_3 + 1,03x_4 - 0,13x_5 - 0,36x_6 - 0,13x_7 - 0,03x_8 - 0,66x_9 + 0,98x_{10} + 0,98x_{11}$	$Int_4 = \max$	Підтримка досягнутого рівня організаційно-технологічної та економічної ефективності; соціальної відповідальності та мотивації викладачів.

Таким чином, використання запропонованого дискримінантного методу для моніторингу ситуації надання послуг дистанційної освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень дозволяє: виявити можливе погіршення (покращення) рівня організаційно-технологічної, економічної ефективності, соціально-педагогічної ефективності та відповідальності, оперативно запропонувати зміну методів мотивації викладачів, технологічного та організаційного забезпечення процесу. Масовий перехід на дистанційну онлайн-освіту зменшив ризики руйнування системи вищої освіти та підготовки кадрів. Проведений аналіз еволюції дистанційного навчання, використовуваних сучасних моделей, методів, інструментів та платформ свідчать, що вища освіта є однією з галузей, яка практично була готовою до повного переходу до дистанційної роботи в умовах структурно-інноваційних перетворень. Проведене дослідження ЗВО України, виявило 3 аспекти, що впливають на рівень соціально-економічної ефективності та відповідальності дистанційної освіти. Обробка отриманих даних була зроблена за допомогою пакету прикладних програм STATISTICA. Для аналізу були використані наступні методи: факторний, кластерний, дискримінантний аналізи, метод таксономії, дендрограма. Проведені розрахунки показали наступне. Кластерний аналіз виявив 4 кластери ЗВО, які відрізняються фактичним рівнем ефективності та відповідальності дистанційного навчання, відображають рівень прояву проблем готовності та результатів переходу до повної дистанційної роботи. Перша група

проблем пов'язана з недостатнім рівнем організаційно-технологічного забезпечення дистанційного навчання (3 кластер, 19 з 50 ЗВО). Друга група проблем пов'язана з середнім або нижчим за середній організаційно-методичним забезпеченням та економічною ефективністю дистанційного навчання (2 кластер, 10 з 50 ЗВО). Третя група проблем пов'язана з низьким рівнем соціально-педагогічної відповідальності та ефективності дистанційного навчання (1 кластер, 12 з 50 ЗВО). У 4 кластері знаходиться 7 ЗВО, де рівень ефективності та соціальної відповідальності дистанційної освіти є на високому рівні. Дендрограма дозволяє візуалізувати фактичний та мінімально-низький рівні ефективності та відповідальності дистанційного навчання в ЗВО. Дискримінантний аналіз був застосований для створення системи моніторингу фактичного рівня ефективності та відповідальності вищої дистанційної освіти та змін, що відбуваються. Використання цього методу дозволяє своєчасно реагувати на негативні зміни: визначити перехід з кластера з високими (середніми) показниками – до кластера з низькими показниками і належним чином застосувати необхідні заходи.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретичні узагальнення та розроблено практичний інструментарій для вирішення актуальної наукової проблеми формування методологічних основ управління якістю бізнес-процесів на підприємствах легкої промисловості у контексті реалізації цілей сталого розвитку. За результатами проведеного дослідження отримано наступні висновки:

1. У ході дослідження обґрунтовано теоретичну інтерпретацію варіативності формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти. Актуальність дослідження випливає з необхідності розуміння ролі соціальної відповідальності в сучасному суспільстві та зростаючих вимог до внеску закладів вищої освіти у розвиток суспільства. Аналіз показав, що формування соціальної відповідальності має варіативний характер у різних закладах вищої освіти, виявляючись у різних підходах, механізмах реалізації та формах взаємодії зі студентами, співробітниками та громадськістю. Основним результатом є систематизація факторів, що впливають на варіативність формування соціальної відповідальності, що сприяє кращому розумінню причин та механізмів впровадження соціальної відповідальності та розробці стратегій та рекомендацій для її розвитку. Отримані результати свідчать про перспективи впровадження соціальної відповідальності в різні сфери закладів вищої освіти, включаючи навчальні програми, студентські організації та взаємодію з громадськістю. Рекомендації щодо подальшого дослідження включають аналіз практичних аспектів впровадження соціальної відповідальності в закладах вищої освіти та її впливу на студентську спільноту та суспільство, спрямовуючи на підвищення ефективності у контексті сучасних викликів та потреб суспільства.

2. Дослідження інституціональних засад формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень є актуальним у контексті зростаючих вимог до їх ролі в суспільному розвитку. Вплив структурних змін на цей процес виявився суттєвим, створюючи нові виклики та можливості для впровадження соціальної відповідальності в освітній процес. Дослідження визначило інституціональні засади формування соціальної відповідальності в умовах структурно-інноваційних змін, що охоплюють розробку політик, стратегій та програм, залучення зацікавлених сторін, сприяння розвитку соціально відповідальних практик та взаємодії з громадськістю. Результати дослідження можуть бути застосовані на всіх рівнях вищої освіти, включаючи університетське керівництво та практичні аспекти навчального процесу.

3. Актуальність вивчення гносеологічної сутності становлення та формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в Україні полягає в необхідності розуміння сутності та впливу процесів на формування цінностей соціальної відповідальності в навчальних закладах. Дослідження розкрило філософські, психологічні та соціологічні

аспекти цього процесу, визначивши основні фактори та механізми, що його визначають. Застосування результатів може включати розробку навчальних програм, створення психологічних та педагогічних підходів, а також поліпшення співпраці між закладами вищої освіти та громадськими організаціями для спільної реалізації соціальної відповідальності. Дослідження гносеологічної сутності становлення та формування соціальної відповідальності в українських закладах вищої освіти вносить важливий внесок у розуміння та практичну реалізацію цього аспекту освітнього процесу.

4. Вивчення аспектів соціальної відповідальності в закладах вищої освіти на ринку освітніх послуг є насущним у сучасному суспільстві. Збільшена конкуренція у сфері освіти та ростучі вимоги суспільства вимагають ретельного розуміння соціальної відповідальності у закладах вищої освіти. Результати нашого дослідження значно сприяли розумінню структурно-динамічних аспектів соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. Ми ретельно проаналізували організаційну структуру, включаючи керівництво, викладацький та адміністративний персонал, оцінили динаміку та результативність реалізації соціально відповідальних ініціатив. Застосування результатів нашого дослідження може мати широкий спектр застосувань. Впровадження структурно-динамічного аналізу соціальної відповідальності може бути корисним для самого закладу вищої освіти, сприяючи оптимізації внутрішніх процесів та покращенню рівня соціальної відповідальності. Крім того, цей аналіз може служити орієнтиром для зовнішніх зацікавлених сторін, таких як студенти, батьки, роботодавці та громадські організації, для оцінки та вибору закладів вищої освіти. Таким чином, проведений структурно-динамічний аналіз соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг сприяє кращому розумінню та удосконаленню рівня соціальної відповідальності у вищій освіті, сприяючи створенню більш ефективного та відповідального освітнього середовища.

5. Вивчення інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності у вищій освіті має велике значення в сучасному суспільстві. Зростаючі вимоги до університетів та необхідність підтримки та розвитку соціально відповідальних практик вимагають ретельного вивчення інституціональних та нормативно-правових аспектів цього процесу. У результаті нашого дослідження було внесено значний вклад у розуміння інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності у вищій освіті. Ми аналізували існуючі нормативні акти, політики та програми, що стосуються соціальної відповідальності, та виявили ключові інституціональні механізми та структури, які сприяють формуванню та підтримці соціальної відповідальності у закладах вищої освіти. Застосування результатів нашого дослідження може бути широким. Впровадження інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності може спрямовуватися на розвиток та удосконалення політик і стратегій вищої освіти, а також на створення адекватних нормативних актів, що регулюють соціальну відповідальність. Крім того, ці результати можуть бути використані для формування сприятливого середовища для соціально відповідальних практик у закладах вищої освіти та підтримки співпраці з громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Таким чином, проведене дослідження інституціонального та нормативно-правового забезпечення соціальної відповідальності у вищій освіті розширює наше розуміння процесу та сприяє покращенню рівня соціальної відповідальності в українських закладах вищої освіти.

6. Дослідження особливостей моделювання співпраці в сфері соціально-відповідальної освіти між Україною та закладами вищої освіти інших країн є важливим в контексті міжнародного обміну знаннями та передовими практиками. У сучасному глобалізованому світі, де проблеми соціальної відповідальності стають загальними, важливо досліджувати та впроваджувати ефективні моделі співпраці для досягнення спільних цілей. Результати дослідження значно сприяли розумінню особливостей моделювання співпраці в сфері соціально-відповідальної освіти між Україною та закладами вищої освіти інших країн. Аналізовано різні форми співпраці, такі як міжнародні партнерства, обміни студентів та

викладачів, спільні дослідження та проекти. Також визначено ключові фактори успішної співпраці, такі як взаємовигідність, довгострокова спрямованість, обмін знаннями та досвідом. Застосування результатів дослідження може бути розширеним. Впровадження моделей співпраці, вивчених у дослідженні, може бути корисним для українських закладів вищої освіти, сприяючи налагодженню міжнародних зв'язків та обміну знаннями з партнерськими установами. Крім того, ці моделі можуть бути використані у політиках та стратегіях уряду та освітніх організацій для сприяння співпраці в сфері соціально-відповідальної освіти як на міжнародному, так і на національному рівні.

7. Дослідження концептуальних засад соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг є актуальним у сучасному суспільстві, оскільки зростають вимоги до цих закладів у сфері соціальної відповідальності. Умови ринку освітніх послуг потребують обґрунтування концептуальних засад, які сприятимуть формуванню ефективних стратегій та практик соціальної відповідальності у закладах вищої освіти. Результати дослідження значно сприяли розумінню концептуальних засад соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. Обґрунтовано важливі аспекти, такі як етичні принципи, стейкхолдерський підхід, транспарентність, управління ризиками та відповідність міжнародним стандартам. Дослідження також виявило ключові елементи концептуальних засад, такі як соціальна відповідальність у навчальних програмах, дослідницька діяльність, взаємодія з громадськістю та іншими стейкхолдерами. Застосування результатів дослідження може бути розширеним. Впровадження концептуальних засад соціальної відповідальності може бути спрямоване на розробку та вдосконалення стратегій управління закладами вищої освіти, а також на розвиток практик соціальної відповідальності у навчальних програмах та поза ними. Крім того, ці концептуальні засади можуть бути використані у процесі сертифікації та акредитації закладів вищої освіти, сприяючи підвищенню їхньої репутації та впровадженню стандартів соціальної відповідальності на ринку освітніх послуг.

8. Представлення методологічних підходів до моделювання напрямків формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти є важливим у сучасному суспільстві, оскільки ці заклади грають ключову роль у розвитку соціально відповідального підходу та мають вплив на формування цінностей у своїх студентів та спільноті. Результати дослідження значно сприяли розумінню методологічних підходів до моделювання напрямків формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти. Було проведено аналіз різних підходів, таких як етичний, системний, стейкхолдерський, соціальний та інтегративний. Дослідження дозволило виявити особливості та потенціал кожного підходу для ефективного формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти. Застосування результатів дослідження може бути впроваджено в розробку стратегій та програм формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти. Методологічні підходи, представлені у дослідженні, можуть служити основою для розробки методик, курсів, тренінгів та інших освітніх матеріалів, спрямованих на впровадження соціально відповідальних цінностей у навчальному процесі. Крім того, ці підходи можуть бути використані в оцінці та сертифікації соціальної відповідальності закладів вищої освіти, сприяючи їхньому вдосконаленню та визнанню національному та міжнародному рівні.

9. Дослідження та пропозиції щодо моделювання механізмів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень є дуже важливими в сучасному освітньому контексті. Розвиток суспільства і потреби ринку прискорюють структурні та інноваційні зміни у вищій освіті, тому необхідно розробляти нові моделі формування соціальної відповідальності, які відповідають сучасним викликам. Результати дослідження значно сприяли розумінню механізмів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень. Було проведено аналіз ключових аспектів, таких як стратегічне планування, культура організації, лідерство, участь стейкхолдерів та інноваційні підходи. Дослідження також дозволило виявити нові можливості та виклики, пов'язані зі структурними змінами та інноваціями, які впливають на процес формування соціальної відповідальності. Застосування результатів

дослідження може бути впроваджено в розробку та впровадження стратегій та програм формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти у контексті структурно-інноваційних перетворень. Моделювання механізмів формування соціальної відповідальності може бути використано для розробки нових організаційних стратегій, політик та практик, спрямованих на підвищення соціальної відповідальності закладів вищої освіти. Крім того, ці механізми можуть бути впроваджені у практичну діяльність установ вищої освіти з метою покращення взаємодії зі стейкхолдерами, впровадження інновацій та підвищення рівня соціальної відповідальності у вищій освіті.

10. Розвиток ринку освітніх послуг та конкуренція ставлять перед закладами вищої освіти завдання забезпечити не лише якісну освіту, але й відповідати соціальним вимогам. Дослідження організаційних підходів до формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти у складних умовах ринку та ризиків внесло вагомий внесок у цю сферу. Аналіз ключових аспектів, таких як стратегічне планування, створення сприятливого організаційного середовища, залучення стейкхолдерів та управління ризиками, дозволяє застосовувати результати дослідження у практиці управління закладами вищої освіти на ринку освітніх послуг. Організаційні підходи, запропоновані в дослідженні, можуть служити основою для стратегій формування соціальної відповідальності, ефективного управління ризиками, залучення стейкхолдерів та створення сприятливого організаційного середовища, сприяючи сталому розвитку закладів вищої освіти.

11. Дослідження мотиваційного забезпечення соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурних змін в сучасному освітньому контексті є актуальним завданням. Враховуючи швидкозмінний соціальний, економічний та політичний ландшафт, ефективні підходи до зміцнення мотивації закладів вищої освіти щодо соціальної відповідальності стають ключовими. Результати дослідження сприяють розумінню факторів, що впливають на мотивацію, виявленню тенденцій та проблем. Застосування цих результатів на різних рівнях організації вищої освіти дозволить впроваджувати ефективні підходи до розвитку мотиваційної системи, зокрема, управлінням лідерства, створенням стимулів та розподілом відповідальності. Такі підходи можуть стати необхідною частиною стратегій управління закладами вищої освіти, спрямованих на досягнення соціально відповідальних цілей та забезпечення сталого розвитку.

12. Аналіз переваг в розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг є актуальним. Цей розвиток вносить суттєвий внесок у формування громадської свідомості, поліпшує якість освіти та сприяє позитивному впливу на соціальне середовище. Результати дослідження аналізують різноманітні аспекти, такі як відносини зі спільнотою, привабливість для студентів і працівників, вплив на розвиток суспільства та партнерства з бізнесом і громадськістю. Рекомендації щодо підвищення ефективності розвитку соціальної відповідальності можуть бути використані на різних рівнях управління закладами вищої освіти, включаючи стратегічне планування, програми та відносини зі зацікавленими сторонами.

13. Дослідження ролі дуальної освіти у розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти при структурно-інноваційних змінах є актуальним завданням. З урахуванням швидкозмінного суспільного та економічного контексту, дуальна освіта визнається ефективним інструментом формування соціальної відповідальності у закладах вищої освіти. Результати дослідження висвітлюють переваги цієї освітньої моделі, зокрема, відповідність освітнього процесу потребам ринку праці, розвиток практичних навичок та залучення бізнес-стейкхолдерів. Рекомендації для впровадження дуальної освіти включають укладання партнерських угод, оцінку ефективності, залучення практикуючих фахівців та інноваційні програми. Впровадження дуальної освіти може стати ключовим кроком для підвищення ефективності закладів вищої освіти, формування кваліфікованих кадрів та сприяння партнерству між освітніми установами та промисловістю, сприяючи розвитку соціально відповідальної громади.

14. Аналіз впливу дистанційної освіти як стратегічного напрямку соціальної

відповідальності у закладах вищої освіти є важливим завданням в сучасному освітньому контексті. За ростом інформаційних технологій та соціальних потреб, дистанційна освіта стає актуальною формою навчання і формування соціальної відповідальності. Результати дослідження розкривають нові аспекти ролі дистанційної освіти, такі як доступність для широкого кола людей, гнучкість навчання та використання інтерактивних технологій для формування соціальної відповідальності. Рекомендації включають розвиток інфраструктури, спеціалізованих курсів та програм, технічної бази для якісного навчання на віддаленій основі, а також організацію ефективної взаємодії між студентами та викладачами через електронні платформи та залучення експертів для вебінарів. Впровадження дистанційної освіти як стратегічного напрямку соціальної відповідальності може здійснюватися в різних контекстах, сприяючи розвитку навичок самостійності та соціальної відповідальності серед студентів.

15. Аналіз соціально-економічної ефективності дистанційної освіти є важливим завданням у сучасному освітньому середовищі. З урахуванням зростання інтересу до дистанційного навчання, його вплив на доступність освіти, якість та економічну ефективність потрібно ретельно оцінювати. Результати дослідження розкривають нові аспекти соціально-економічної ефективності дистанційної освіти, включаючи якість навчання та залучення студентів. Рекомендації спрямовані на покращення інфраструктури, методик та підходів до викладання, а також підтримку активності студентів. Впровадження цих рекомендацій може відбуватися в різних освітніх контекстах, забезпечуючи підвищення доступності освіти, розвиток інновацій та підвищення якості навчання.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в науково метричних базах даних:

1. Shcherbak, V., Ganushchak-Yefimenko, L., Nifatova, O., Dudko, P., Baula, O., Volianyk, O., **Yatsenko, V.**, Kutsyk, P. (2022). The social responsibility of distance higher education in the COVID-19 pandemic. *International Journal of Advanced and Applied Sciences*, 9(10): 66-73. <https://doi.org/10.21833/ijaas.2022.10.009> (**Scopus**). (Особистий внесок автора полягає у дослідженні соціальної відповідальності дистанційної вищої освіти в умовах пандемії COVID-19). (0,3/1,3 у.д.а).

2. Shcherbak, V., Ganushchak-Yefimenko, L., Nifatova, O., **Yatsenko, V.** (2022). The impact of the COVID-19 pandemic on the intellectual labor market. *International Journal of Human Capital in Urban Management*, 7(1):17-28. DOI: 10.22034/IJHCUM.2022.01.02 (**Scopus, Web of Science**). (Особистий внесок автора полягає у дослідженні соціальної відповідальності у інтелектуальній праці). (0,3/1,3 у.д.а).

3. Shcherbak, V., Ganushchak-Yefimenko, L., Nifatova, O., Kosiba, J., Holota, T., **Yatsenko, V.** (2022). The use of university biosystem environmental protection platform to prevent a new outbreak of the COVID-19 pandemic. *Acta Technologica Agriculturae*, 25(1):47-52. <https://doi.org/10.2478/ata-2022-0008> (**Scopus**). (Особистий внесок автора полягає у визначенні соціальної відповідальності біосистемної платформи з охорони навколишнього середовища з метою запобігання нового випадку пандемії COVID-19). (0,3/1,3 у.д.а).

4. Shcherbak, V.; Ganushchak-Yefimenko, L.; Nifatova, Shatska, Z.; Radionova, N.; Danko, Y.; **Yatsenko, V.** (2022). Using the model of benchmarking of educational services in a socially responsible education-innovation cluster during the Covid-19 pandemic. *International Journal of Instruction*, 15(2):951-966. <https://doi.org/10.29333/iji.2022.15252a> (**Scopus**). (Автор вніс особистий внесок у розробку та застосування моделі соціальної відповідальності бенчмаркінгу освітніх послуг під час пандемії COVID-19.). (0,3/1,3 у.д.а).

5. Kolodiziev, O.; Krupka, I.; Kovalenko, V.; Kolodizieva, T.; **Yatsenko, V.**; Shcherbak, V. (2023). Social responsibility of higher education under martial law. *Economic Studies journal, Bulgarian Academy of Sciences - Economic Research Institute*, 1:143-163. (**Scopus, Web of Science**). (Автор вніс важливий внесок у розуміння та висвітлення соціальної відповідальності вищої освіти в умовах воєнного стану). (0,3/1,3 у.д.а).

6. Kolodiziev, O.; Shcherbak, V.; Krupka, M.; Kovalenko, V.; Kolodizieva, T.; **Yatsenko, V.**, (2023). The social responsibility of dual education in an unstable environment. *Int. J. Hum. Capital Urban Manage.*, 8(3): 303-316. DOI: 10.22034/IJHCUM.2023.03.01 (**Scopus, Web of Science**). (Особистий внесок автора полягає у вивченні та розкритті соціальної відповідальності системи двоєдуальної освіти в нестабільних умовах). (0,3/1,3 у.д.а.)

Статті у наукових фахових виданнях України категорії Б:

7. **Яценко, В.** (2021). Social responsibility of the educational ecosystem of a higher education institution under conditions of structural and innovative change (Соціальна відповідальність освітньої екосистеми закладу вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень). *Management*, 1(33):32–42. DOI:10.30857/2415-3206.2021.1.3 (0,5 у.д.а.)

8. **Яценко, В.** (2020). Ризики соціально-економічної відповідальності закладів вищої освіти в умовах глобальних структурних викликів пандемії COVID-19. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 5(151): 8-18. DOI:10.30857/2413-0117.2020.5.1 (0,5 у.д.а.)

9. Gryshchenko, I; **Yatsenko, V.** (2020). Socio-entrepreneurial approach in higher education institutions on the example of inclusive education (Соціально-підприємницький підхід у закладах вищої освіти на прикладі інклюзивної освіти). *Management*, 2(32):41–52. DOI:10.30857/2415-3206.2020.2.3 (Автор вніс внесок у дослідження та розвиток соціально-підприємницького підходу в закладах вищої освіти, на прикладі впровадження інклюзивної освіти) (0,5/1,0 у.д.а.)

10. **Яценко, В.** (2021). Теоретична інтерпретація варіативності формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 1(155): 8-14. DOI:10.30857/2413-0117.2021.1.1. (0,5 у.д.а.)

11. **Яценко, В.** (2021). Соціальна відповідальність закладів вищої освіти як чинник розвитку в умовах структурно-інноваційних перетворень. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 2:41-47. DOI: 10.30857/2786-5398.2021.2.4 (0,5 у.д.а.)

12. **Яценко, В.** (2021). Гносеологічна сутність становлення та формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в умовах структурно-інноваційних перетворень. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 3:18-23. DOI: 10.30857/2786-5398.2021.3.2 (0,5 у.д.а.)

13. **Яценко, В.** (2021). Історія процесу формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти в Україні. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 4:19-27. DOI: 10.30857/2786-5398.2021.4.2 (0,5 у.д.а.)

14. **Яценко, В.** (2021). Інформаційне забезпечення процесів формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 5:28-33. DOI: 10.30857/2786-5398.2021.5.3 (0,5 у.д.а.)

15. **Яценко, В.** (2021). Аналізування переваг у процесах розвитку соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 6:17-24. DOI: 10.30857/2786-5398.2021.6.2 (0,5 у.д.а.)

16. **Яценко, В.** (2021). Organisational approaches to the formation of social responsibility of higher education institutions in the market of educational services (Організаційні підходи щодо формування соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг). *Management*, 2(34):114–121. DOI:10.30857/2415-3206.2021.2.10 (0,5 у.д.а.)

17. **Яценко, В.** (2022). Структурно-динамічний аналіз соціальної відповідальності закладів вищої освіти в контексті стратегічного управління. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 2:22-29. DOI: 10.30857/2786-5398.2022.2.2 (0,5 у.д.а.)

18. **Yatsenko, V.** (2022). Efficiency of distance education in the socio-economic context of structural-innovative changes (Ефективність дистанційної освіти у соціально-економічному контексті структурно-інноваційних змін). *Management*, 2(36):9–17. DOI: 10.30857/2415-3206.2022.2.5 (0,5 у.д.а.)

19. **Яценко, В.** (2022). Концептуальні принципи оцінки якості дистанційного

навчання: важлива складова соціально відповідальної діяльності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 6(11): 119-124. DOI: 10.30857/2786-5398.2022.6.14 (0,5 у.д.а.)

20. **Яценко, В.** (2023). Забезпечення мотивації соціальної відповідальності закладів вищої освіти під час структурних змін. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 2(13):20-28. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.2.7 (0,5 у.д.а.)

21. **Яценко, В.** (2023). Роль біосистеми університету в екологічній соціальній відповідальності при структурних змінах. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 3(14):72-77. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.3.7 (0,5 у.д.а.)

22. **Яценко, В.** (2023). Обґрунтування принципів концептуальних засад соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 4(15):10-16. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.4.? (0,5 у.д.а.)

23. **Яценко, В.** (2023). Architecture of concepts of social responsibility of higher education institutions in the education services market (Архітектура концепцій соціальної відповідальності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг). *Management*, 1(37):65–72. DOI: 10.30857/2415-3206.2023.1.6 (0,5 у.д.а.)

24. **Яценко, В.** (2023). Соціальна відповідальність грантової студентської діяльності. *Інтелект XXI*, 1:65-71. **Яценко, В.** (2023). Моделювання напрямків формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти: методологічні підходи. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*, 1(68):68-73. DOI: 10.32689/2523-4536/68-11 (0,5 у.д.а.)

25. **Яценко, В.** (2023). Моделювання напрямків формування соціальної відповідальності в закладах вищої освіти: методологічні підходи. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*, 1(68):68-73. DOI: 10.32689/2523-4536/68-11 (0,5 у.д.а.)

26. **Яценко, В.** (2023). Formation of social responsibility in higher education institutions: modeling mechanisms in the context of structural and innovation transformations. *Економіка розвитку систем*, 5(1):35-41. DOI:10.32782/2707-8019/2023-1-6 (0,5 у.д.а.)

Публікації в інших виданнях:

27. **Яценко, В.;** Пономарьова, Г. (2018). Соціальне підприємництво в освітньому просторі як засіб практичної підготовки талановитої молоді. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2018: 428-430.

28. **Яценко, В.** (2018). Тайм-менеджмент в організації навчальної діяльності студентів вищої освіти. Наукові записки кафедри педагогіки. Збірник наукових праць. Вип. 42: 174-181.

29. **Яценко, В.** (2013). Поняття і значення педагогічних інновацій. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 3 (29): 87-97.

30. **Яценко В.В.** Методичні розробки практичних завдань із навчальної дисципліни «Економічна теорія» для студентів педагогічних спеціальностей / В. В. Яценко. – Х. : «СТИЛЬ-ИЗДАТ», 2014. – 131 с. – 56 с.

31. **Яценко В.В.** Методичні розробки відкритих занять із навчальної дисципліни «Економічна теорія» для студентів педагогічних спеціальностей Основи економічної теорії / В. В. Яценко. – Х. : «СТИЛЬ-ИЗДАТ», 2014. – 110 с.

32. Яценко В. В. Практикум із дисципліни «Політологія»: Укладач: В.В.Яценко – Харків: «Стиль-Издат», 2017. – 103 с.

33. **Яценко В.В.** Політологія: Навчальний посібник з навчальної дисципліни «Політологія» для студентів усіх форм навчання, частина I / В.В.Яценко, Е.О.Хряпін – Х.: «СТИЛЬ-ИЗДАТ», 2015. – 150 с.

34. **Яценко В.В.** Оцінка сучасного стану інтеграції України у світові соціально-економічні процеси / В. В. Яценко, Г. І. Фінін // VII Симпозіум «Соціально-економічні проблеми функціонування фінансових систем в умовах інтеграційних процесів», ХІФ УДУФМТ (13 листопада, 2014 р.). – Харків : ХІФ УДУФМТ, 2014. – С. 158–159.

35. **Яценко В.В.** Класичні та інноваційні соціально-педагогічні технології / В.В. Яценко // Соціально-правові та організаційно-управлінські аспекти роботи працівників соціальної та освітньої сфер з різними суб'єктами сучасного соціуму: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції Харків – Куряж (15 груд. 2016 р.) / Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради: за заг. ред. Г.Ф. Пономарьової. – Х. : ФОП Петров В.В., 2016. - С. 96-101

36. **Яценко В.В.** Глобалізація та її вплив на стан і перспективи розвитку освіти / В.В. Яценко // «Освіта і доля нації: Сучасна школа: тенденції розвитку і рефлексія досвіду»: Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції (19 – 20 травня 2017 р.) /Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків: ХНПУ, 2017.- С. 167-169

37. **Яценко В.В.** Гендерна справедливість в освіті/ В.В. Яценко // Сучасні підходи до формування професійної самосвідомості фахівців соціальної сфери в умовах реалізації гендерної політики в Україні: матеріали Регіональної науково-практичної конференції (23 березня 2017 року, Харків – Куряж) / Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради; за заг. ред. Г.Ф. Пономарьової. – Х. : ФОП Петров В.В., 2017. - С. 61-63

38. **Яценко В.В.** Регіональні аспекти Української революції 1917 – 1921 рр. / В.В. Яценко // Регіональний вимір подій Української революції (1917-1921рр.): Схід-Захід: матеріали міжвузів. круглого столу (м. Хмельницький, 21 квітня 2018 р.) Хмельницький – Харків : ХГПА, 2018. – С.111 – 112.

39. **Яценко В.В.** Правове регулювання відпустки при демобілізації військовослужбовців в Україні. III Міжнародна науково-практична конференція «Соціальні аспекти військово-професійної діяльності сектора безпеки і оборони: виклики сьогодення», НАНГ України, м. Вінниця, 31 травня 2023 р., С. 152-154.